

UNIVERZITA HRADEC KRÁLOVÉ

ÚSTAV SOCIÁLNÍ PRÁCE

PRACOVNÍ REHABILITACE Z POHLEDU KLIENTA

bakalářská práce

Autor: Lenka Salavová

Studijní program: B6731 sociální politika a sociální práce

Studijní obor: P-CHAB Sociální a charitativní práce

Vedoucí práce: Mgr. Lucie Smutková, Ph.D.

HRADEC KRÁLOVÉ

2017

Zadání bakalářské práce

Autor: Lenka Salavová

Studium: U14038

Studijní program: B6731 Sociální politika a sociální práce

Studijní obor: Sociální a charitativní práce

Název bakalářské práce: **Pracovní rehabilitace z pohledu klienta**

Název bakalářské práce AJ: Work rehabilitation from clients point of view

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce pojednává o pracovní rehabilitaci z pohledu lidí hledajících práci i zaměstnavatelů. Co přesně vlastně pracovní rehabilitace je, kde se využívá a pro koho se využívá. Jaký vliv má pracovní rehabilitace na budoucí uplatnění. Jaký vliv má pracovní rehabilitace pro samotné lidi, kteří hledají práci. Část práce věnuji také organizaci/organizacím poskytující pracovní rehabilitaci a jejich spolupráci s budoucími zaměstnanci a zaměstnavateli. Výzkum bude prováděn kvalitativně s klienty pracovní rehabilitace a lidmi, kteří se v oblasti pracovní rehabilitace pohybují. Výzkum bude probíhat především formou rozhovoru. Cílem výzkumu je zjistit jakým způsobem se vnímají klienti před a po absolvování pracovní rehabilitace. Jakým způsobem vnímají možnost uplatnění na trhu práce a i v dalších oblastech života.

Matoušek, Oldřich, Encyklopedie sociální práce, Portál 2013 Souhrnná metodika podporovaného zaměstnávání, uspořádala Petra Vitáková, Rytmus 2005 Matoušek, Oldřich, Základy sociální práce, Portál 2009

Garantující pracoviště: Katedra sociální práce a sociální politiky,
Ústav sociální práce

Vedoucí práce: Mgr. Lucie Smutková, Ph.D.

Oponent: Mgr. Jan Hloušek, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 4.12.2014

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Pracovní rehabilitace z pohledu klienta vypracovala samostatně, pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

V Hradci Králové dne .....

Podpis studenta.....

Poděkování:

Ráda bych poděkovala paní Mgr. Lucii Smutkové Ph.D. za odbornou pomoc, vstřícnost a trpělivost při zpracování této bakalářské práce.

Abstrakt:

SALAVOVÁ, Lenka. *Pracovní rehabilitace z pohledu klienta*. Hradec Králové 2017. Bakalářská práce. Univerzita Hradec Králové, Ústav sociální práce.

Předkládaná bakalářská práce se zabývá problematikou pracovní rehabilitace. Teoretické část toto téma přibližuje v návaznostech na okruhy, které s pracovní rehabilitací úzce souvisí a uvádí také charakteristiku pracovní rehabilitace, její jednotlivé složky a způsob jakým funguje. Teoretická část zpracovává téma z širšího hlediska z důvodu návaznosti pracovní rehabilitace na další přidružená témata, jako je nezaměstnanost, nebo politika zaměstnanosti.

V praktické části je problematika zkoumána pomocí rozhovorů s pracovníky a klienty. Zjišťují vnímání praxe pracovní rehabilitace klienty a pracovníky. Výsledkem výzkumného šetření pomocí metody polostrukturovaného rozhovoru bylo zjistit vnímání tohoto tématu pracovníky a klienty a zjistit vztah mezi teorií a praxí pracovní rehabilitace a také přetlumočit změny v praxi pracovní rehabilitace, které by respondenti uvítali.

Klíčová slova:

Osoba se zdravotním postižením, význam práce, zaměstnávání, podpora osob zdravotně postižených, rehabilitace, sociální rehabilitace, pracovní rehabilitace.

Abstract:

SALAVOVÁ, Lenka. *Work rehabilitation from client's point of view*. Hradec Králové 2017. Bakalářská práce. Univerzita Hradec Králové, Ústav sociální práce.

The provided bachelor thesis discusses the area of work rehabilitation. In the theoretical part it is explaining the consequences of work rehabilitation with its close circuits, forms and the way it works (modus operandi). The topic is explained from a wider view because of the connection to other topics, especially unemployment and the policy of unemployment.

In the practical part the area is researched with the help of interviews with several clients and social workers. The expected results of the structured interview were to find out the perception of social workers and clients themselves, as well as to define the relation between theory and practice of work rehabilitation. Also, this is to interpret possible changes to the rehabilitation in practice.

Keywords:

A person with disabilities, the importance and the meaning of work, employment, employment support for people with disabilities, rehabilitation, social rehabilitation, work rehabilitation.

Obsah

Úvod	8
TEORETICKÁ ČÁST	11
1 Práce jako součást lidského života	11
1.1 Význam práce pro člověka.....	11
1.2 Trh práce	12
1.2.1 Změny trhu práce po roce 1989.....	13
1.3 Nezaměstnanost	14
1.3.1 Druhy nezaměstnanosti.....	15
1.3.2 Skupiny ohrožené nezaměstnaností.....	16
2 Oblast podpory zaměstnanosti.....	18
2.1 Zaměstnávání občanů se zdravotním postižením	18
2.2 Politika zaměstnanosti	19
2.3 Zaměstnávání OZP z hlediska zaměstnavatelů.....	23
3 Pracovní rehabilitace	25
3.1 Charakteristika	26
3.1.1 Ukotvení pracovní rehabilitace v zákonech.....	30
3.1.2 Organizace zabývající se pracovní rehabilitací	30
3.2 Sociální rehabilitace – pracovní rehabilitace	32
Shrnutí teoretické části	33
PRAKTICKÁ ČÁST	35
4 Charakteristika výzkumu	35
4.1 Metodologie výzkumu	35
4.1.1 Zvolená výzkumná strategie a metoda výzkumu	37
4.1.2 Motivace k výzkumu a rizika	38
4.2 Průběh výzkumu, transformace dílčích cílů do výzkumných otázek	38
5 Interpretace získaných informací.....	41
5.1 Interpretace dílčí cíl 1:	42
5.2 Interpretace dílčí cíl 2:	45

5.3	Interpretace: dílčí cíl 3	48
5.4	Interpretace: dílčí cíl 4	51
	Závěr.....	54
	Seznam tabulek.....	55
	Seznam obrázků.....	55
	Seznam příloh.....	55
	Seznam literatury	56

Úvod

Tématem bakalářské práce je pracovní rehabilitace z pohledu klienta. Pracovní rehabilitace je podle zákona o zaměstnanosti § 69 „*souvislá činnost zaměřená na získání a udržení vhodného zaměstnání osoby se zdravotním postižením,...*“ (Úplné Znění 1038/2014) Téma pracovní rehabilitace je zajímavé a aktuální, protože pomáhá lidem, kteří jsou znevýhodněni zdravotním postižením k osamostatnění. Nabízí činnosti a podporu pro osoby zdravotně postižené na jejich cestě k výdělečné činnosti, a tedy i k samostatnosti. Ke zkoumání oblasti zaměstnávání, trhu práce a podporovaného zaměstnávání, mě přivedla myšlenka, zda lidé raději sociální služby konzumují, či jestli dávají přednost takové službě, která jim pomůže k samostatnosti, je-li to možné. Jelikož jistě nebudu jediná, která si odpověděla, že budoucností člověka využívajícího sociální služby by v ideálním případě mělo být, aby je po skončení již více nepotřeboval, domnívám se, že je podporované zaměstnávání zajímavým tématem. V České republice není téma pracovní rehabilitace ještě příliš zmapováno v odborných publikacích, ovšem existuje již několik málo prací vypracovaných studenty na akademické půdě, které se tímto tématem zabývají. Tato práce je jedinečná tím, že se věnuje pracovní rehabilitaci více zblízka, než jiné práce. Věnuje se tématu přímo s pracovníky sociálních služeb a také s klienty. Toto téma jsem si vybrala z důvodu, že mě zajímají možnosti nabízené klientům na cestě k jejich osamostatnění. Jelikož není v České republice toto téma ještě příliš známé, byla také důvodem mého výběru snaha o přiblížení a porozumění tématu pracovní rehabilitace. Pro porozumění pracovní rehabilitace jsem si stanovila následující cíle.

Hlavní cíl: Zjistit, jak vnímají praxi pracovní rehabilitace sociální pracovníci a klienti.

Dílčí cíle vychází z definice pracovní rehabilitace v zákoně o zaměstnanosti 435/2004 Sb., kde se hovoří o pracovní rehabilitaci jako o souvislé činnosti zaměřené na získání a udržení vhodného zaměstnání. Skládající se z následujících činností, které pracovní rehabilitace zahrnuje. Těmi činnostmi jsou zejména poradenská činnost, teoretická a praktická příprava pro zaměstnání nebo jinou výdělečnou činnost, zprostředkování a udržení zaměstnání, popřípadě změnu zaměstnání. Zahrnuje také vytváření vhodných podmínek pro výkon zaměstnání či jiné výdělečné činnosti. (Úplné Znění 1038/ 2014)

Z této definice vyvstávají otázky o tom, jaké činnosti má pracovní rehabilitace v praxi. Jaký význam má pracovní rehabilitace? A jak spolupráce s jednotlivými subjekty, které činnosti zajišťují, funguje v praxi? Domnívám se, že zkoumání by nebylo kompletní, pokud by také nezaznělo téma týkající se změn, které by pracovníci, nebo klienti provedli s ohledem na realitu, kterou zažívají v praxi.

DC1: Zjistit, jak vnímají téma pracovní rehabilitace pracovníci a z jakých činností se v praxi pracovní rehabilitace skládá.

DC2: Zjistit, jak vnímají význam a cíl pracovní rehabilitace pracovníci a klienti.

DC3: Zjistit, jak vnímají pracovníci fungování spolupráce v rámci systému.

DC4: Zjistit, jaké změny pracovní rehabilitace by navrhovali pracovníci a klienti.

Během praxe v organizaci pracovní rehabilitace, studia dokumentů a legislativy jsem zjistila, že i když jsem studentka sociální práce, činí mi porozumění systému pracovní rehabilitace obtíže. Vyvstávaly tedy automaticky otázky, jak tento systém funguje v praxi. Systém, ve kterém funguje pracovní rehabilitace má sloužit klientům. A v praxi má sloužit jako nástroj sociálních pracovníků pro jejich práci s klienty. Těchto dvou skupin jsem se ptala na jejich názor na pracovní rehabilitaci v praxi a na funkčnost systému zasazeného do kontextu reality praxe. Téma pracovní rehabilitace se snažím obsáhnout jak teoreticky, tak z hlediska praxe. V teoretické části uvedu teoretický a legislativní rámec pracovní rehabilitace a v praktické části poté budu zkoumat pracovní rehabilitaci v České republice v praxi. Praxe je otázkou nejen sociálních pracovníků, ale také klientů. Budu se tedy ptát na praxi také jich.

Ve výzkumu daného tématu převládli přednosti **kvalitativního výzkumu** a z toho důvodu jej budu používat. Použila jsem konkrétně metodu **polostrukturovaného rozhovoru**, který mi umožňoval zjišťovat informace k stanoveným cílům a zároveň ponechával volný prostor pro vznik dalších zajímavých témat. S předvýzkumem jsem začala již na praxi v jedné z organizací provádějící pracovní rehabilitaci. Pozorovala jsem činnosti a studovala dokumenty a texty. Výzkum k tématu ovšem probíhal o rok později, v roce 2017, kdy jsem prováděla polostrukturované rozhovory s klienty a pracovníky. Tato práce se věnuje konkrétněji pracovní rehabilitaci z pohledu klienta. Klienti ovšem nemohou nahlédnout do všech částí pracovní rehabilitace a mohou zhodnotit pouze

vlastní perspektivu. Z důvodu toho, že nemají klienti komplexní přehled o situaci, jsem zjišťovala také pohled sociálních pracovníků na jejich praxi. Pohled sociálních pracovníků jsem doplnila pohledem klientů.

Teoretická část bakalářské práce je rozdělena do tří kapitol. První kapitola nese název Práce jako součást lidského života, druhá kapitola Oblast podpory zaměstnanosti a třetí Pracovní rehabilitace. V teoretické části je pracovní rehabilitace zasazována do kontextu. Konkrétně popisováním systému, který k ní vede. Každá kapitola postupně doplňuje informace o systému práce jako takovém, trhu práce a z něho vyplývající nezaměstnanost a potřebnosti podnikat kroky pro podpoření zaměstnanosti. Tento postup postupného rozvíjení daného tématu jsem zvolila s ohledem na to, že pracovní rehabilitace je pouze jedním z nástrojů podpory zaměstnanosti. Proces, který probíhá v této práci, se snaží postupně navazovat od obecného ke konkrétnímu a ukazovat tím kontext pracovní rehabilitace.

Základem praktické části je výzkum pomocí metody polostrukturovaného rozhovoru a jeho interpretace. Dalšími podkapitolami jsou charakteristika přístupů ve výzkumu, zvolená výzkumná strategie a metoda výzkumu a také transformace dílčích cílů do výzkumných otázek společně s průběhem výzkumu.

Bakalářská práce může sloužit pro snadnější orientaci v tématu pracovní rehabilitace. Praktická část a výzkum mohou sloužit pro přiblížení praxe pracovní rehabilitace. Výsledky výzkumu může využít například asociace pracovní rehabilitace v naplňování cíle zlepšování kvality poskytovaných služeb pracovní rehabilitace, nebo rodiny zdravotně postižených při orientaci v tématu. Výzkum může být také zajímavou zpětnou vazbou o praxi pracovní rehabilitace z pohledu pracovníků a klientů. Považuji tento výzkum jako možnost promítnout připomínky do praxe. Především pro úřad práce, asociaci pracovní rehabilitace a dalších subjektů, kteří by chtěli znát pohled skupiny respondentů na pracovní rehabilitaci.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Práce jako součást lidského života

Kapitola práce jako součást lidského života slouží jako představení důležitosti práce a zasazení práce do fungování lidské společnosti. Jelikož je tématem bakalářské práce pracovní rehabilitace, je nutné vysvětlit úlohu práce v životě člověka a začlenit ji do fungování společnosti. O lidské práci obecně pojednává podkapitola o trhu práce, která souvisí také s podkapitolou nezaměstnanosti. Práce je nástrojem, kterým zabezpečujeme své potřeby a tato výměna práce za zboží a služby se uskutečňuje na trhu. Je tedy potřeba vědět, co je to trh a jeho vliv na nezaměstnanost, abychom se mohli věnovat tématu podporovaného zaměstnávání, jehož součástí je pracovní rehabilitace. Tato kapitola se snaží o zasazení pracovní rehabilitace do sociálního, ale také ekonomického hlediska života.

1.1 Význam práce pro člověka

Dříve než se budu podrobněji věnovat jednotlivým tématům, ráda bych vyzdvihla samotný význam práce pro člověka. Význam práce, který v různých nuancích přetrvává již od samého počátku lidské existence. Již v Bibli je zmíněna důležitost práce člověka a její význam. V ekumenickém překladu se v Genesis 2.15 píše: „*Hospodin Bůh postavil člověka do zahrady v Edenu, aby ji obdělával a střežil.*“ Již z tohoto verše tedy vidíme naléhavost významu lidské práce. Podle teorie Kreacionismu tedy vyplývá, že člověk byl vlastně k práci stvořen a je to jeho úkolem na zemi.

I když se význam práce v průběhu let měnil, měla vždy v životě člověka nezastupitelnou roli. Práce zajišťovala naplnění, seberealizaci, možnosti, sociální status a postavení ve společnosti. I v dnešní době je význam práce důležitým tématem, kterému se věnuje nejedna publikace. Například se o tématu důležitosti práce pro lidský život můžeme dočíst v knize „*Nezaměstnanost*“ z roku 2013. „*Práce je důležitou podmínkou důstojné existence člověka, přináší mu nejen materiální prospěch, ale současně mu dává pocit seberealizace a společenské užitečnosti. Vřazuje člověka do řádu sociálních vztahů, uspokojuje jeho potřeby ctížádosti, sebeuplatnění a sebeúcty.*“ (Buchtová et al. 2013, str. 49) Tématu významu práce pro člověka se věnoval také Mareš v roce 1998, můžeme si povšimnout, že vyzdvihuje podobné věci ve srovnání s publikací o patnáct let mladší.

Mluví stejně jako dnešní autoři o existenciálním propojení práce s lidským životem, potřebami sebenaplnění a sebeúcty. *„Proč je vlastně nezaměstnanost v naší kultuře tak tíživým existenciálním zážitkem, a to i při rozvinutém sociálním státu, umožňujícím přežití i bez příjmů ze zaměstnání? Souvisí to s centrální rolí práce a zaměstnání v naší kultuře. Vyloučení ze zaměstnání znamená deprivaci v základních potřebách, které zaměstnání a práce přímo uspokojují, či jejichž uspokojování je s nimi úzce spojeno. Zaměstnání je i prostředkem společenského vzestupu, takže nezaměstnanost neznamená jen ztrátu dosavadního statusu, ale i ztrátu statusů budoucích.“* (Mareš 1998, str. 68) Práce tedy plní velmi významnou roli v lidském životě a nezaměstnaností se jedinci dostávají do nepříjemné situace. Mareš ve své knize použil také výpověď jednoho nezaměstnaného učitele, který popisoval, co pro něho znamená ztráta práce. *„Je to obtížné, když ztratíte všechny věci, které udržovaly pohromadě vaši identitu. Svou práci, své peníze. Vše, co představovalo vaši sílu, vaše možnosti, prostředky volby a svobody. Ptáte se pak: Kdo jsem? Co budu nyní dělat?“* (Mareš 1998, str. 68)

Jelikož se jedná o takto palčivý problém, který výše zmíněnými texty podtrhuji, je z mého pohledu nutné se tématu zaměstnanosti / nezaměstnanosti věnovat. Věnovat se mu do hloubky do všech jeho aspektů. Od trhu a co nám přináší, přes zaměstnávání specifických skupin až k pracovní rehabilitaci a chráněnému pracovnímu prostředí. Všem těmto aspektům se budeme podrobněji věnovat v následujících kapitolách a podkapitolách.

1.2 Trh práce

Podkapitola je věnovaná trhu práce, který úzce souvisí s významem práce pro člověka. Na trhu totiž dochází k výměně poptávané a nabídnuté práce. Bez pochopení trhu a jeho fungování nejsme schopni vytvářet opatření politiky zaměstnanosti. Z tohoto důvodu zde uvádím podkapitoly věnující se trhu práce.

Trh můžeme obecně označit za střetnutí nabídky a poptávky. Z ekonomického hlediska můžeme na trh nahlížet z dvojího hlediska. Makroekonomického a mikroekonomického. Základními elementy trhu jsou nabídka, poptávka, cena, konkurence (dokonalá a nedokonalá) a funkce trhu. Z makroekonomického hlediska můžeme hovořit o sledování vztahů národního, mezinárodního trhu práce, sledování vývoje nezaměstnanosti a hrubého domácího produktu. Mikroekonomie potom sleduje více chování jedinců na trhu. Pokud budeme hovořit o trhu práce, jedná se též o střetnutí nabídky a poptávky ovšem

artiklem je nabízená a poptávaná práce. „Práce je výrobním faktorem, jehož nositelem je člověk. Člověk jakožto spotřebitel poptává na trhu zboží takové množství výrobků a služeb, jaké mu umožňuje jeho příjem a ceny zboží.“ (Macáková 2010, str.162) Ideálem trhu práce je vzájemný soulad nabídky a poptávky práce. „Rovnováha na trhu práce vzniká při vyrovnání nabídky s poptávkou, tzv. při rovnováze mzdové sazby, která je dána průsečíkem tržní křivky poptávky po práci s tržní křivkou nabídky práce. ...Při vychýlení mzdové sazby z rovnovážné úrovně vzniká na trhu nedostatek, nebo přebytek práce.“ (Macáková 2010, str. 165) Dojde-li k nerovnováze, můžeme se setkat se sociálním problémem nezaměstnanosti. Nezaměstnanost je ze sociálního hlediska vnímána jako větší problém než přebytek práce. Ovšem příliš velká nabídka práce nevyrovnaná s poptávkou není z hlediska trhu práce také příznivá.

1.2.1 Změny trhu práce po roce 1989

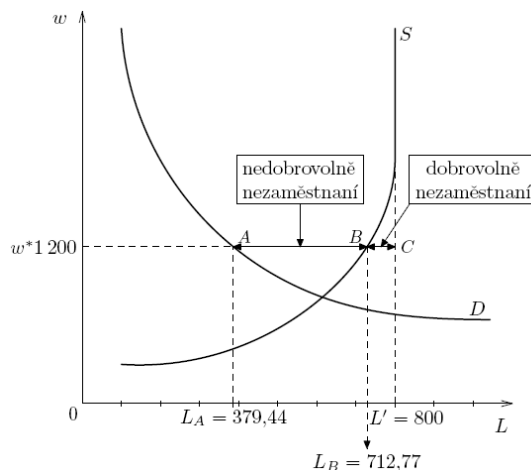
Nezaměstnanost může být za určitých podmínek přirozeným jevem. Například při přechodu z komunistického režimu do kapitalistické společnosti lze zvýšenou nezaměstnanost vnímat jako přirozenou a správnou. Po roce 1989 došlo ke změně společnosti, která se mimo jiné vyznačovala plnou zaměstnaností, která za tržních podmínek není udržitelná. Potužáková ve své knize Český trh v evropském kontextu ukazuje, že i plná zaměstnanost může být negativní a podpora osob na trhu práce je nahrazována mzdou. „Co se týče situace na trhu práce, bylo zřejmé, že zde existuje mnoho nerovnováh, které nebudou v nových podmínkách udržitelné. Jednalo se zejména o plnou zaměstnanost a orientaci na těžký, popřípadě zbrojní průmysl na úkor produkce nedostatkového spotřebního zboží i sektoru služeb. Zároveň panoval nedostatek vysoce kvalifikovaných pracovníků, kvůli politickému cíli plné zaměstnanosti přetrvávala v mnoha podnicích přezaměstnanost. Plná zaměstnanost skrývala částečně i nezaměstnanost, kdy podpory v nezaměstnanosti, standardní nástroj ve vyspělých tržních ekonomikách, byly nahrazeny mzdou.“ (Potužáková 2013, str. 97) Společnost byla před rokem 1989 nastavena úplně jiným způsobem a muselo dojít k nezbytným změnám. V dnešní době, v jinak nastavené společnosti, je potřeba podporovat zaměstnanost jinými nástroji než mocí a přezaměstnaností. Snažíme se o vysoký podíl vzdělaných lidí pro posílení jejich uplatnitelnosti na trhu práce. Přirozenou nezaměstnanost a podporu nezaměstnaných. Soubor nástrojů na podporu vyvážení trhu práce bychom mohli souhrnně nazvat **Politika zaměstnanosti**.

1.3 Nezaměstnanost

Téma nezaměstnanost v komunistickém režimu vůbec nebyla tématem. Nebylo to proto, že by opatření vedoucí k zvýšení možností člověka pro zaměstnání byla na takové úrovni, ale proto, že všichni byli zaměstnaní z politického rozhodnutí. Nezaměstnanost začala být tématem teprve po revoluci v roce 1989 a i tehdy trvalo několik let, než se skutečně projevila. V této práci vycházím z následujících definic pojmu nezaměstnanost. „*Nezaměstnanost označuje stav, kdy na trhu práce existují nezaměstnané osoby v důsledku nerovnováhy mezi nabídkou pracovní síly a poptávkou po ní (v obou případech co do velikosti i struktury)*“ (Matoušek 2013, str. 331) Tato první definice vychází z knihy Encyklopedie sociální práce. Domnívám se, že je také vhodné doložit definici z knihy ryze ekonomické. Ta pojímá nezaměstnanost a nezaměstnané následujícím způsobem. „*Nezaměstnaní jsou osoby starší 15 let, které splňují následující tři podmínky: nejsou zaměstnané nebo sebezaměstnané, aktivně hledají práci (např. přes úřad práce, zprostředkovatelný práce, prostřednictvím inzerátů...), jsou schopné nastoupit do práce nejpozději do 14 dnů.*“ (Pavelka 2007, str. 117) Tato definice určuje, kdo je z pohledu ekonomie nezaměstnaný. V této definici lze také vidět, že ekonomie nepočítá do nezaměstnaných lidi, kteří jsou nezaměstnaní dobrovolně, kteří nejsou aktivní a ty, kteří již na trhu práce různými způsoby participují.

Nezaměstnanost můžeme dělit z několika hledisek. Jedna z možností je rozdělení zaměstnanosti na dobrovolnou a nedobrovolnou. Zaměstnanost dobrovolná nastává ve chvíli, kdy je dostatek, nebo dokonce přebytek adekvátních pracovních nabídek a potenciaální zaměstnanec přesto nechce být zaměstnán ani nevykonává jinou výdělečnou činnost. Nedobrovolná zaměstnanost je tvořena lidmi, kteří pracovat chtějí, ale přesto práci nemohou najít.

Obr. č. 1 Dobrovolná a nedobrovolná nezaměstnanost (Šrot a Kříž 2006)

(http://cgi.math.muni.cz/kriz/prevod_mikro/mikro12.html)

Nezaměstnanost se mimo dobrovolnosti a nedobrovolnosti může rozdělit také do různých druhů nezaměstnanosti. Z nichž ne všechny mají na společnost stejný dopad. Jedná se o následující rozdělení druhů nezaměstnanosti. Frikční, strukturální, cyklickou, skrytou a neúplnou tzv. nepravou nezaměstnanost. Z hlediska Makroekonomie podle Pavelky rozdělujeme nezaměstnanost pouze na tyto tři základní typy. Frikční, strukturální a cyklickou. V této práci pochází rozdělení od Mareše, kde autor ke klasickému ekonomickému pojetí přidává nezaměstnanost skrytou a neúplnou – nepravou. Toto pojetí je ze sociálního hlediska podstatné, jelikož ekonomie nepočítá se sociálními aspekty, které mohou ovlivňovat nezaměstnanost. Tyto aspekty mohou být například strach a stud řešit situaci na úřadu práce či jakkoliv veřejně, nebo nutnost přijmout práci i v nepřiměřeně nevýhodných podmínkách, kdy osoba musí zabezpečit bez pomoci nezletilou osobu.

1.3.1 Druhy nezaměstnanosti

Klienti pracovní rehabilitace jsou nezaměstnaní, nebo zájemci o zaměstnání. Je tedy potřebné vědět, co to nezaměstnanost je a také jaké má druhy. Pro tuto skupinu nezaměstnaných, nebo ohrožených nezaměstnaností se politika zaměstnanosti vytváří.

Rozdělení druhů nezaměstnanosti pochází od Mareše, který popisuje pět druhů nezaměstnanosti:

1) Frikční (čas od jedné práce do druhé)

Jedná se o mezidobí mezi opuštěním jedné práce do nástupu do jiné práce. Jedná se sice o druh nezaměstnanosti, ovšem v mnoha případech lidé s tímto druhem nezaměstnanosti podporu nepotřebují, nebo pouze minimální.

2) Strukturální (rozpad neefektivních podniků a odvětví)

Tento druh nezaměstnanosti odráží zánik a rozpad podniků či celých odvětví, které již nejsou efektivní.

3) Cyklická a sezónní (spojené například s možností vykonávat práci v určitém ročním období – vleky, stavebnictví)

Nezaměstnanost cyklická a sezónní je způsobena například rozdílnou poptávkou po určité práci v ročním období. Příkladem takového odvětví může být například stavebnictví či práce na lyžařském vleku.

4) Skrytá (nejsou registrováni, jiný status – student, žena v domácnosti, nevyužití úřadu práce)

Skrytá nezaměstnanost skrývá mnoho problémů. Není možno ji efektivně evidovat a jedná se například o lidi rezignované hledat práci, lidi, kteří se stydí za svůj status nezaměstnaného a nechtějí se nikde registrovat či o studenta studujícího pouze z důvodu nenalezení práce. Část této skupiny také tvoří ženy či muži v domácnosti, kteří vykonávají práci doma a dobrovolně či nedobrovolně si práci nehledají

5) Neúplná/ nepravá (pracují, ale ne na plný úvazek i když by plný úvazek chtěli)

(Mareš 1998)

1.3.2 Skupiny ohrožené nezaměstnaností

Existují lidé, které bychom mohli zařadit do skupiny ohrožené nezaměstnaností. Jedná se především o rizikové skupiny v možnostech získání a udržení si stabilního zaměstnání. Tato rizikovost u nich vzniká různým způsobem. Například patří do skupiny 50+, nebo se vrací po rodičovské dovolené zpět na trh práce, nebo se právě do pracovního procesu

zapojují, jako je to v případě absolventů. **Jedna z nejvíce znevýhodněných skupin jsou lidé se zdravotním postižením.** Pracovní rehabilitace patří mezi nástroje aktivní politiky zaměstnanosti, které se věnují pouze této znevýhodněné skupině. Zaměstnávání osob ohrožených dlouhodobou nezaměstnaností se věnuje několik dokumentů. Nejvýznamnější uvádí Horák následovně: „*Zaměstnávání osob ohrožených dlouhodobou nezaměstnaností je v současném českém právním prostředí upraveno v první řadě dvěma obecně formulovanými strategickými dokumenty – Národním programem reforem a Strategií sociálního začleňování 2014-2020.*“ (Horák 2014, str. 44) Zaměstnávání včetně zaměstnávání rizikových skupin se věnuje také zákon o zaměstnanosti.

Procházková zmiňuje statistický rozdíl zaměstnanosti v neprospěch lidí se zdravotním postižením. Popisuje také funkce a efekty, které jsou obzvláště důležité ve významu zaměstnanosti člověka se zdravotním postižením. Jednalo se o možnost samostatného zajištění ekonomické a sociální samostatnosti, získání statusu pracujícího a výdělečně činného, který je ve společnosti velmi pozitivně vnímán. Samozřejmě, jako další funkce práce pro člověka se zdravotním postižením zmiňuje možnosti sociálního kontaktu, existenční smysl a osobní rozvoj. Jelikož tyto funkce známe, dostáváme jako společnost význam podpory začlenění osob se zdravotním postižením do pracovního procesu. (Procházková 2009)

Jelikož existují různé znevýhodněné skupiny, je jim věnována větší pozornost v opatřeních podpory zaměstnanosti.

2 Oblast podpory zaměstnanosti

V kapitole o podpoře zaměstnanosti si vymežíme, jaké nástroje se používají při podpoře nezaměstnaných. Vysvětlíme pojmy politiky zaměstnanosti a zaměříme se na klienty této podpory. Pracovní rehabilitace patří do systému podpory zaměstnanosti a spolupracuje s dalšími opatřeními, jak v aktivní politice zaměstnanosti, tak v sociálních službách. Tato kapitola je důležitá s ohledem na vymezení jednotlivých nástrojů, kterými můžeme bojovat proti nezaměstnanosti rizikových skupin. Je zde také specifikováno, kdo je klientem pracovní rehabilitace a kdo jim pracovní rehabilitaci poskytuje.

Jak jsme již výše zmínili, práce je v životě člověka naprosto klíčová. Platí to samozřejmě také pro člověka s postižením. Člověk se zdravotním postižením má stejné potřeby, které mu může práce pomoci naplnit. V životě zdravotně postiženého ovšem existuje na cestě k naplnění těchto potřeb mnohem více překážek.

2.1 Zaměstnávání občanů se zdravotním postižením

Osoby se zdravotním postižením jsou lidé, kteří „*mají dlouhodobé fyzické, duševní, mentální nebo smyslové postižení, které v interakci s různými překážkami může bránit jejich plnému a účinnému zapojení do společnosti na rovnoprávném základě s ostatními*“ (Matoušek 2013)

Osoby se zdravotním postižením patří do nejohroženější skupiny, některé nástroje politiky zaměstnanosti jsou proto určeny výhradně pro osoby se zdravotním postižením. Jedná se o chráněné pracovní místo a pracovní rehabilitaci. Osobám zdravotně postiženým je umožňováno pracovat na chráněném trhu práce. To znamená na chráněném pracovišti – dříve označovaném chráněná dílna či na sociálně terapeutických dílnách. Mezi nástroje určené pouze osobám se zdravotním postižením patří také pracovní rehabilitace. Část aktivní politiky zaměstnanosti je určena výhradně pro osoby se zdravotním postižením. Uvedeme si tedy důvody, které k tomu vedou. „*...zdravotně postižené osoby a osoby staršího věku jsou pracovní silou často vylučovanou z otevřeného trhu práce, která má obtíže s nedostatečným lidským kapitálem a nižší osobní adaptabilitou a flexibilitou.*“ (Horák 2014, str. 33)

Zdravotně postižení lidé mají také menší možnosti získat vzdělání a tím pádem i další možné uplatnění.

„ZPS: omezené možnosti (schopnosti) získat vhodné vzdělání vlastními silami – důvody:

- Funkční/orgánová omezení
- Nedostatečný počet vzdělávacích zařízení zaměřený na daný typ postižení a omezený přístup k nim“ (Horák 2014, str.40)

Také zákon se staví k osobám se zdravotním postižením, jako k osobám obtížněji zařaditelných na trh práce. Vnímá, že osoby se zdravotním postižením mají své handicapy a je proto nutné v mnoha případech změnit pracovní schopnost osoby zdravotně postižené. Podle zákona o zaměstnanosti §67 jsou osobami se zdravotním postižením:

„Osobami se zdravotním postižením jsou fyzické osoby, které byly orgánem sociálního zabezpečení uznány invalidními

- a) ve třetím stupni (dále jen „osoby s těžším zdravotním postižením), nebo
- b) v prvním nebo druhém stupni.

Za osoby se zdravotním postižením se považují i osoby, které byly orgánem sociálního zabezpečení posouzeny, že již nejsou invalidní, a to po dobu 12 měsíců ode dne tohoto posouzení.“ (Úplné Znění 1038/ 2014)

„ Zdravotně postižené osoby jsou z důvodu svých handicapů označovány v české legislativě jako osoby se změněnou pracovní schopností“ (Horák 2014, str. 34)

Skupině občanů se zdravotním postižením se věnuje pracovní rehabilitace a také je pro ně určen chráněný trh práce. **Osoby se zdravotním postižením jsou klienty pracovní rehabilitace.**

2.2 Politika zaměstnanosti

Politika zaměstnanosti jsou opatření vedoucí k řešení situace nezaměstnaného, nebo potenciálně nezaměstnaného. Politika zaměstnanosti může být pasivní a aktivní. „Při řešení situace nezaměstnaného se využívá politika zaměstnanosti, kterou dle typu využívaných opatření rozdělujeme na pasivní a aktivní. Děje se tomu tak i přesto, že toto oddělování může být matoucí a bývá navrhováno, aby byla politika pracovního trhu jako celek vnímána jako kontinuum čistě pasivních až vysoce aktivních politických přístupů.“(Kahoun 2013, str. 426-427) Rozdělujeme pasivní a aktivní politiku zaměstnanosti. **Pasivní politika zaměstnanosti** řeší situaci nezaměstnaného především

zprostředkováním vhodného zaměstnání a vyplácením peněžité dávky pro zvládnutí sociálních důsledků nezaměstnanosti. Pomoc poskytuje dvěma základním skupinám. Podpora se poskytuje **zájemci o zaměstnání a uchazeči o zaměstnání**. Zájemce může být v době zařazení do evidence ještě zaměstnaný, nebo například na mateřské dovolené. Uchazeč o zaměstnání žádá o zprostředkování zaměstnání. **Aktivní politika zaměstnanosti** se zaměřuje na pomoc při potřebě změny kvalifikace a vytváření nových pracovních míst. Jedná se o souhrn opatření směřující k maximální možné úrovni zaměstnanosti. (Kahoun 2013)

Větší pozornost budeme věnovat **aktivní politice zaměstnanosti**. Ta je v zákoně o zaměstnanosti 435/2004 definována následovně:

§ 104 „(1) *Aktivní politika zaměstnanosti je souhrn opatření směřujících k zajištění maximálně možné úrovně zaměstnanosti. Aktivní politiku zaměstnanosti zabezpečuje ministerstvo a Úřad práce; podle situace na trhu práce spolupracují při její realizaci s dalšími subjekty.*

(2) Nástroje, jimiž je realizována aktivní politika zaměstnanosti, jsou zejména

a) rekvalifikace, b) investiční pobídky, c) veřejně prospěšné práce, d) společensky účelná pracovní místa, e) překlenovací příspěvek, f) příspěvek v době částečné nezaměstnanosti, g) příspěvek na zapracování, h) příspěvek při přechodu na nový podnikatelský program.

§ 105 (1) *Součástí opatření aktivní politiky zaměstnanosti jsou rovněž ... b) podpora zaměstnávání osob se zdravotním postižením...“ (Úplné Znění 1038/ 2014)*

Aktivní politika zaměstnanosti vychází kromě zákona 435/2004 Sb. O zaměstnanosti také z prováděcích vyhlášek ministerstva práce a sociálních věcí. Například vyhláškou 518/2004 Sb. V oblasti zdravotně postižených je také důležitým dokumentem Národní plán podpory rovných příležitostí pro osoby se zdravotním postižením na období 2015-2020.

Než budeme podrobněji popisovat jednotlivé nástroje, půjdeme o krok výše a ukážeme si, jak tyto služby putují ke klientům. Parlament vytvoří zákon. Ministerstvo práce a sociálních věcí tvoří další vyhlášky a metodiky. Úřad práce je pověřený naplňováním této metodiky. Ovšem Úřad práce nemá prostor naplňovat veškeré nástroje aktivní politiky

zaměstnanosti přímo, může tedy pověřit další osobu. Většinou pověřuje organizace fungující v sociálních službách, nebo další subjekty, jako jsou vzdělávací agentury.

- 1) PARLAMENT
- 2) MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ
- 3) ÚŘAD PRÁCE
- 4) DALŠÍ SUBJEKTY (SOCIÁLNÍ SLUŽBY, VZDĚLÁVACÍ CENTRA, CÍRKVE, ...)
- 5) KLIENT

Tento proces postupuje od teoretického ukotvení do praxe. Respondenty bakalářské práce byli lidé pracující v sociálních službách poskytující pracovní rehabilitaci a jejich pohled byl doplněn názory klientů.

Obrázek se snaží o grafické znázornění aktivní politiky zaměstnanosti a jejích hlavních nástrojů. Pro připomenutí se bude jednat o rekvalifikaci, veřejně prospěšné práce, společensky účelná pracovní místa, a chráněná pracovní místa. Chráněná pracovní místa a pracovní rehabilitace jsou nástroje určeny výhradně osobám se zdravotním postižením. Pro lepší přehlednost poslouží obrázek ukazující jednotlivé nástroje. Vybrala jsem nástroje, ve kterých musí být aktivní uchazeč o zaměstnání.

(obr. č. 2 – druhy aktivní politiky zaměstnanosti, zdroj: vlastní)

Rekvalifikace slouží k získání, nebo zvýšení či prohloubení kvalifikace. Součástí rekvalifikace je také udržování či obnovování kvalifikace stávající. Za rekvalifikaci můžeme považovat i takovou činnost, kdy dochází k získání kvalifikace osobou, která dosud žádnou kvalifikaci neměla. (Kahoun 2013)

Veřejně prospěšné práce se používají jako nástroj aktivní politiky zaměstnanosti, který se snaží o udržení, popřípadě aktivaci a získání pracovních návyků. Tento druh aktivní politiky zaměstnanosti se používá u rizikových skupin nezaměstnaných, jako jsou dlouhodobě nezaměstnaní. Veřejně prospěšné práce, jak již napovídá název, slouží k prospěchu veřejnosti. Jsou vykonávány pod záštitou obecně prospěšných institucí, či státních a obecních institucí.

Veřejně prospěšné práce jsou časově omezené pracovní příležitosti (zpravidla nejdéle 12 po sobě jdoucích kalendářních měsíců) spočívající v údržbě veřejných prostranství, nebo jiných prospěšných činnostech. Tyto práce vznikají na základě dohody s úřadem práce, který na ně může přispět až do výše skutečně vynaložených nákladů. (Kahoun 2013)

Společensky účelná pracovní místa jsou pracovní místa, která zaměstnavatel zřizuje nebo vyhrazuje na základě dohody s ÚP ČR a obsazuje je uchazeči o zaměstnání. K SÚPM patří též pracovní místo zřízené uchazečem o zaměstnání za účelem výkonu samostatné výdělečné činnosti (SVČ). Tato pracovní místa mají umožnit trvalé nebo dlouhodobější zaměstnání uchazečům o zaměstnání, kterým nelze v současné době zajistit pracovní uplatnění jiným způsobem. (Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR 2016)

Společensky účelná pracovní místa se tedy vytvářejí pro uchazeče o zaměstnání, pro kterého není možné zajistit pracovní uplatnění jiným způsobem. Na tyto místa se vyplácí podpora na mzdu uchazeče a náklady spojené s vytvořením a udržováním místa.

Chráněné pracoviště se vyznačuje tím, že zaměstnává více než 60% přepočtených zaměstnanců OZP. Vytváří chráněná pracovní místa. Účelem organizace je pomoc a integrace. Snaží se vytvořit i zisk, který ovšem jde většinou zpět do organizace. Jedná se o formu sociálního podniku. Nemá povinnost poskytovat pracovní rehabilitaci. Poskytuje především zkrácené úvazky s ohledem na možnosti OZP. Úřad práce tato chráněná pracoviště podporuje poskytováním podpory na vytvoření chráněného místa. Chráněné

pracoviště poskytuje firmám možnost náhradního plnění skrze služby či výrobky, které poskytují. (např. úklid, hlídací služby, zahradnická činnost...)

Náhradní plnění je potřeba pro firmy nad 25 zaměstnanců, kteří nezaměstnávají povinný počet zdravotně postižených osob. Tento zákon o zaměstnávání minimálně 4% pracovníků při zaměstnávání více než 25 lidí mohou ještě dodržet náhradním plněním, pokud odebírají od chráněných pracovišť výrobky či služby.

2.3 Zaměstnávání OZP z hlediska zaměstnavatelů

Motivace zaměstnavatele zaměstnat osobu zdravotně postiženou by mělo v první řadě vycházet z jeho společenské odpovědnosti. Společenská odpovědnost je nejlepší motivací pro zaměstnání osob zdravotně postižených. Dalšími motivacemi může být například povinný podíl zaměstnávání zdravotně postižených ve firmách nad 25 zaměstnanců. Motivace povinným podílem je ovšem motivace vnější a nejde do nitra problému. Zaměstnavatel může vnímat, jako motivaci také čerpání příspěvku na osobu zdravotně postiženou. Skrze tento příspěvek může pokrývat náklady na zaměstnávání člověka se zdravotním postižením. Stále ovšem zůstává, že nejlepší variantou je zaměstnávání OZP z přesvědčení, a ze společenské odpovědnosti. Pokud takto odpovědný zaměstnavatel zároveň pobírá příspěvek a dodržuje povinný podíl či odebírá z chráněných pracovišť, nijak se to s jeho společenskou odpovědností nevyklučuje.

Povinný podíl je nařízení zaměstnávat určitý počet zdravotně postižených. Toto nařízení platí až pro firmy s 25 zaměstnanci a více. Toto nařízení je možné splnit také odběrem výrobků z chráněných pracovišť v určitém množství. *„Povinnost zaměstnávat občany se zdravotním postižením je dána zaměstnavatelům § 81 o zaměstnanosti, podle kterého má zaměstnavatel s více než 25 přepočtenými zaměstnanci povinnost tyto osoby zaměstnávat. Pokud tak nečiní, může odebírat tzv. náhradní plnění od zaměstnavatelů, kteří tyto zaměstnance zaměstnávají (§81 odst. 2 písm. b), nebo...“* (Červinka 2009, str. 15)

Ovšem jak jsem již zmínila dané nařízení je vnější motivací pro zaměstnavatele. Toto nařízení totiž nařizuje pouze zaměstnávat, nebo odebírat od chráněných pracovišť, ale nezajišťuje zdravotně postiženému smysluplné zaměstnání. Zaměstnavatelé totiž splní danou povinnost, i když jim práce zdravotně postiženého nic nepřináší.

Připomínám, že příspěvek na zdravotně postiženého zaměstnance i další opatření mají svůj význam. Větší podporu samozřejmě potřebují osoby s vyšším stupněm zdravotního postižení. Zaměstnavatelům může při zaměstnávání pomoci také služby vykonávané v rámci pracovní rehabilitace. Například komunikace se zaměstnavatelem, asistence na pracovišti při zaučení, a další činnosti usnadňující zaměstnavateli zaměstnat osobu se zdravotním postižením.

3 Pracovní rehabilitace

V této kapitole se seznámíme s pracovní rehabilitací (dále také PR). Podrobněji se zaměříme na její charakteristiku, ukotvení v systému legislativy a také její propojení na další nástroje. Účelem je také objasnit pojmy vztahující se k danému tématu, které jsou důležité v teorii i praxi pracovní rehabilitace. Již během textu byl pojem pracovní rehabilitace zmiňován a tato kapitola slouží k objasnění tohoto pojmu.

Pracovní rehabilitace je souvislá činnost pro osoby zdravotně postižené (OZP), kterou na základě žádosti zabezpečuje úřad práce. Jedná se o činnosti pro získání a udržení vhodného zaměstnání. Pracovní rehabilitace *„Je komplexní proces, který umožňuje osobám se zdravotním postižením udržet si stávající zaměstnání a připravit se na povolání či pracovní činnosti, které jsou pro ně vhodné. Zahrnuje poradenskou činnost, přípravu na budoucí povolání, přípravu k práci, specializované rekvalifikační kurzy, zprostředkování zaměstnání, udržení a změnu zaměstnání, změnu povolání, vytváření vhodných podmínek pro výkon zaměstnání a pro výkon jiné výdělečné činnosti.“* (MPSV 2015, str. 22) Úřad práce pracovní rehabilitaci zajišťuje, ale může jejím faktickým výkonem pověřit další osoby.

Úřad práce se podílí na politice zaměstnanosti.

Úřad práce plní evidenční funkci a mimo té také zprostředkuje zaměstnání mezi uchazečem o zaměstnání a zaměstnavatelem. Zabezpečuje informační, poradenské a další služby v oblasti zaměstnanosti. Zabezpečuje také uplatňování aktivní politiky zaměstnanosti. Poskytují zaměstnavatelům pomoc a podporu v otázce zaměstnávání zdravotně postižených, a to především formou informací a poradenství. (Slašťanová a Durajová 2012)

Úřad práce zajišťuje také pracovní rehabilitaci. Podle § 69 *„Pracovní rehabilitaci zabezpečuje krajská pobočka úřadu práce místně příslušná podle bydliště osoby se zdravotním postižením ve spolupráci s pracovními rehabilitačními středisky nebo může na základě písemné dohody pověřit zabezpečením jinou právnickou nebo fyzickou osobu.“* (Úplné Znění 1038/ 2014) Krajská pobočka Úřadu práce se také podílí na sestavování individuálního plánu pracovní rehabilitace.

Pracovní rehabilitace je v některých případech vnímána a shodně popisována s podporovaným zaměstnáváním. V případě podporovaného zaměstnávání se jedná o širší pojem. Je to nadřazený pojem pracovní rehabilitaci, která z něho vychází při zabezpečování služeb pracovní rehabilitace pro osoby zdravotně postižené. Podporované zaměstnávání má širší cílovou skupinu. *„Cílová skupina uživatelů PZ zahrnuje nejen nezaměstnané se zdravotním postižením, kteří tvoří v ČR v současnosti největší část uživatelů (69,1%), ale též osoby se závislostí na návykových látkách, bez domova, ty kdo se vracejí z výkonu trestu odnětí svobody, aj.“* (Matoušek 2013, str. 450)

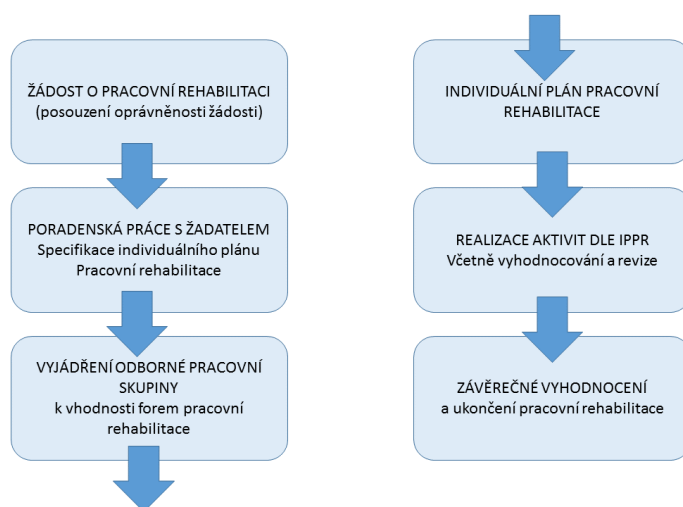
Pracovní rehabilitace je stejně jako podporované zaměstnávání vykonávané v interakci se sociální rehabilitací. Podporované zaměstnávání je metodou sociální rehabilitace obsahující následující činnosti. *„Sociální rehabilitace realizovaná metodou PZ obsahuje tyto základní činnosti: nácvik dovedností pro zvládnutí péče o vlastní osobu, soběstačnosti a dalších činností vedoucích k sociálnímu začleňování; zprostředkování kontaktu se společenským prostředím; výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti; pomoc při uplatňování práv a zájmů.“* (Matoušek 2013, str. 450)

Pracovní rehabilitace je služba nekončící získáním vhodné práce, ale pracuje i na zapracování a udržení si zaměstnání, stejně jako podporované zaměstnávání. *„Služba PZ nekončí získáním vhodného pracovního místa, podpora je uživateli poskytována i po uzavření pracovněprávního vztahu s cílem udržet si získanou práci.“* (Matoušek 2013, str. 452)

3.1 Charakteristika

„Pracovní rehabilitace slouží jako prostředek pro realizaci práva na pomoc při přípravě k povolání, které je zakotveno v čl. 29 odst. 2 Listiny. Podle ustanovení § 69 odst. 1 ZoZ má na pracovní rehabilitaci právo každá osoba se zdravotním postižením, která o ni požádá.“ (Slašťanová a Durajová 2012, str. 52)

Pracovní rehabilitace probíhá postupně od žádosti k závěrečnému hodnocení v následujících krocích.

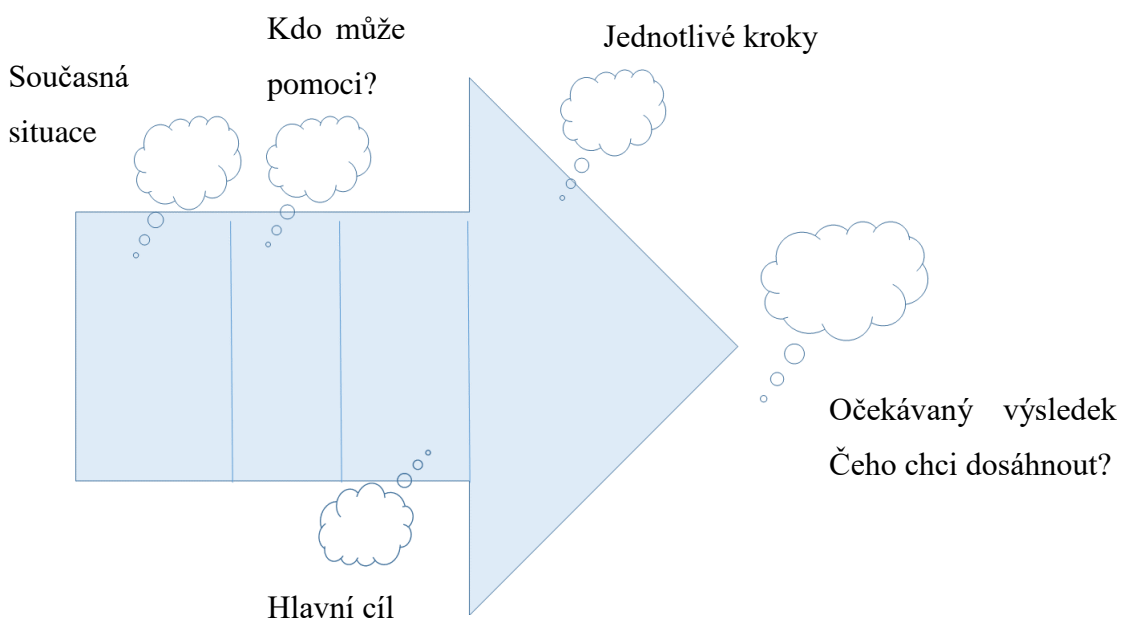
Obr. č. 3 průběh pracovní rehabilitace (zdroj: vlastní)

Pracovní rehabilitace probíhá podle vytvořeného individuálního plánu. Každý klient pracovní rehabilitace má svůj vlastní individuální plán, neboť proces pracovní rehabilitace je u každého klienta velmi individuální. Klient může projít všemi formami pracovní rehabilitace, ale také nemusí. Je možné projít pouze některou z forem pracovní rehabilitace. Například pouze poradenskou činností či pouze rekvalifikační poskytovanou skrze pracovní rehabilitaci.

Pracovní rehabilitace je souvislá péče poskytovaná osobě se ZP na základě individuálního plánu s cílem umožnit této osobě získat nebo zachovat si vhodné zaměstnání a usnadnit tak její opětovný návrat do společnosti. Jedná se o specifický nástroj aktivní politiky zaměstnanosti. (Ministerstvo práce a sociálních věcí odbor sociálních služeb sociální práce a sociálního bydlení odbor trhu práce 2016)

Jelikož se jedná o INDIVIDUÁLNÍ proces, trvá pracovní rehabilitace různě dlouho. Platí, že může trvat měsíce až roky. Je možné se také k určitým formám vracet a projít je v případě potřeby znovu. Například pokud se změní zdravotní stav, nebo to z jiných důvodů situace vyžaduje. Každý klient PR má vlastní individuální plán, podle kterého se postupuje. Individuální plán se podřizuje přání klienta. Je mnoho způsobů, jak individuální plán vytvořit. Je nutná názornost a v některých případech dokonce obrázková forma pro pochopení individuálního plánu.

Individuální plán může vypadat například takto:

Obr. č. 4 individuální plán (zdroj: vlastní)

Individuální plán by měl obsahovat současnou situaci, a hlavně cíl, který chceme dosáhnout. S tím souvisí také jednotlivé kroky (malé a velké) a aktivity, které by měly být v individuálním plánu také označeny. V neposlední řadě je dobré do plánu napsat, kdo může v procesu pomoci. (například rodina, organizace PR, chráněné pracoviště, kamarádi...)

Pracovní rehabilitace zahrnuje zejména následující činnosti:

- Poradenskou činnost (volba povolání, zaměstnání, jiná výdělečná činnost).
- Teoretickou a praktickou přípravu (na zaměstnání nebo jinou výdělečnou činnost).
- Zprostředkování a udržení zaměstnání, popř. změnu povolání.
- Vytváření vhodných podmínek pro výkon zaměstnání nebo jiné výdělečné činnosti.

(Asociace pracovní rehabilitace 2017)

Tyto činnosti spadají do pěti forem pracovní rehabilitace, pod nimiž jsou konkrétní aktivity. Ministerstvo práce a sociálních věcí vydalo metodiku standardů a postupů

pracovní rehabilitace v praxi, kde jsou tyto formy popsány i s konkrétními aktivitami. Jak bylo již dříve zmíněno, není nutné během pracovní rehabilitace projít všemi formami a činnostmi. Pokud chce klient projít pracovní rehabilitací kompletně, mělo by se jednat o komplexní opatření vedoucí k práci na otevřeném či chráněném trhu práce podle možností klienta. Jedná se o následující seznam forem, ke kterým patří konkrétní aktivity.

1. Poradenská činnost.
  - Diagnostika, poradenství – volba povolání, změna zaměstnání, rekvalifikace, výběr vhodných nástrojů APZ, job club, poradenské programy.
2. Příprava na budoucí povolání, příprava k práci, specializované rekvalifikační kurzy.
3. Zprostředkování zaměstnání.
4. Udržení a změna zaměstnání, změna povolání.
  - Individuální poradenství, konzultace s psychologem...
5. Vytváření vhodných podmínek pro výkon zaměstnání, vytváření vhodných podmínek pro výkon jiné výdělečné činnosti.
  - Asistované zaměstnání, příspěvek na zřízení chráněného pracoviště, příspěvek na společensky účelné pracovní místo. (MPSV ČR Pregnet nedatováno)

3.1.1 Ukotvení pracovní rehabilitace v zákonech

Pracovní rehabilitace vychází především ze zákona **435/2004 Sb. o zaměstnanosti**, který se provádí **vyhláškou 518/2004 Sb.** Tento zákon a vyhláška jsou současně nejdůležitějšími předpisy pro úřad práce. Důležitý je také zákon **108/2006 Sb. o sociálních službách**. Ten je důležitý z důvodu, že pracovní rehabilitaci mohou provádět i další subjekty mimo úřad práce a těmi subjekty jsou velmi často obecně prospěšné společnosti, příspěvkové organizace a další organizace pracující v sociálních službách. Zákon o sociálních službách také upravuje sociální rehabilitaci a sociálně terapeutické dílny, které s pracovní rehabilitací souvisejí. Mimo zákonů jsou podstatné národní plány a strategie. Například národní plán podpory rovných příležitostí pro osoby se zdravotním postižením na období 2015-2020. Podstatným dokumentem je také Úmluva OSN o právech osob se zdravotním postižením.

3.1.2 Organizace zabývající se pracovní rehabilitací

Jednou z nejznámějších organizací zabývajících se pracovní rehabilitací je organizace Rytmus o.p.s. Tato organizace se zabývá sociální rehabilitací, pracovní rehabilitací a podporovaným zaměstnáváním. Organizace **Rytmus o.p.s.** je také jednou z organizací podílejících se na tvoření metodik podporovaného zaměstnávání v České republice. Následuje citace jedné z metodik: *„PZ je časově omezená služba určená lidem, kteří chtějí získat a udržet si placené zaměstnání v běžném pracovním prostředí. Jejich schopnosti získat a udržet si zaměstnání jsou přitom z různých důvodů omezeny do té míry, že potřebují individuální osobní podporu poskytovanou před nástupem do práce i po něm. ... Hlavním cílem PZ je umožnit lidem z cílové skupiny získat a udržet si takové zaměstnání na otevřeném trhu práce, které odpovídá jejich zájmům, schopnostem, nadání i osobním možnostem. Současně je cílem zvýšit úroveň samostatnosti uživatelů služeb – zprostředkovat vytvoření či rozvinutí jejich dovedností potřebné k nalezení, získání a udržení si práce, posílit jejich pracovní návyky a rozšířit zájem o profesní rozvoj.“* (Rytmus 2005)

Rytmus je zároveň agentura pro podporované zaměstnávání. Pomáhají lidem, kteří jsou zdravotně a sociálně znevýhodnění. Spolupracují také se zaměstnavateli. Poskytují nejen pracovní rehabilitaci, která je určena výhradně pro zdravotně postižené osoby, ale také

podporované zaměstnávání, poradenskou činnost, vzdělávací aktivity a sociální rehabilitaci.

Organizací věnující se naprosto jiné cílové skupině než Rytmus o.p.s. je **rehabilitační a rekvalifikační středisko pro nevidomé Dědina**. Organizace se věnuje rehabilitaci a rekvalifikace nevidomých. Služby jsou tam poskytovány pouze nevidomým a slabozrakým, popřípadě jejich rodinám. Služba je pobytová a nachází se v hlavním městě Praha. Do organizace je možné také dojíždět, pokud toho jsou klienti schopni. Tato organizace se zaměřuje více na sociální rehabilitaci a sociálně terapeutické dílny, ovšem je možné v organizaci absolvovat také pracovní rehabilitaci, a to především formou rekvalifikace. Sociálně terapeutické dílny jsou definovány v zákoně 108/2006 o sociálních službách. Jedná se totiž o sociální službu s přesahem do pracovní oblasti. Zákon 108/2006 Sb. popisuje sociálně terapeutické dílny takto:

§ 67 Sociálně terapeutické dílny

„(1) Sociálně terapeutické dílny jsou ambulantní služby poskytované osobám se sníženou soběstačností z důvodu zdravotního postižení, které nejsou z tohoto důvodu umístitelné na otevřeném ani chráněném trhu práce. Jejich účelem je dlouhodobá a pravidelná podpora zdokonalování pracovních návyků a dovedností prostřednictvím sociálně pracovní terapie.

(2) Služba podle odstavce 1 obsahuje tyto základní činnosti:

a) pomoc při osobní hygieně nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu, b) poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy, c) nácvik dovedností pro zvládnání péče o vlastní osobu, soběstačností a dalších činností vedoucích k sociálnímu začlenění, d) podpora vytváření a zdokonalování základních pracovních návyků a dovednost“ (Úplné Znění 1067/2015)

Pracovní rehabilitaci, nebo podporovanému zaměstnávání se věnují i další organizace jako například agentura Osmý den, Fokus Praha, Fosa o.p.s. a další. Jelikož jsem měla možnost navštívit organizaci Rytmus Liberec o.p.s. a rehabilitační a rekvalifikační středisko pro nevidomé Dědina osobně včetně rozhovorů s vedením uvedla jsem více detailů právě u těchto dvou organizací.

Asociace pracovní rehabilitace

Asociace pracovní rehabilitace České republiky je nezisková organizace, která sdružuje členy (poskytovatele služeb pracovní rehabilitace). Posláním asociace pracovní rehabilitace ČR je: „*napomáhat rozvoji služeb pracovní rehabilitace, vytvářet podmínky pro zvyšování kvality služeb procesu pracovní rehabilitace, zejména v oblasti jejich standardizace, informovanosti, vzdělávání a veřejné politiky a dbát na profesionalitu svých členů a jimi poskytovaných služeb.*“ (asociace pracovní rehabilitace 2017)

Tato organizace sdružuje poskytovatele pracovní rehabilitace a snaží se o zvyšování kvality poskytovaných služeb. Pro tuto neziskovou organizaci by mohl být zajímavý výzkum, který je součástí této bakalářské práce. Výzkum se zaměřoval na pracovníky a klienty, kteří mluvili o své praxi s pracovní rehabilitací. Domnívám se, že pro tuto organizaci by se mohlo jednat o poměrně zajímavý materiál.

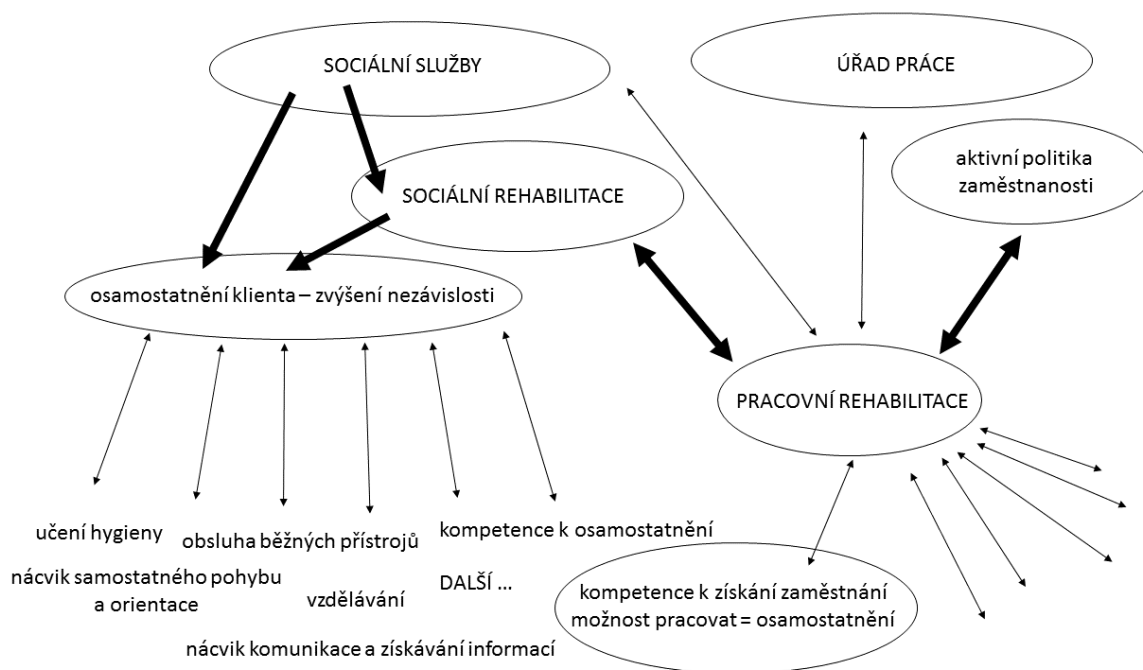
3.2 Sociální rehabilitace – pracovní rehabilitace

Charakteristika pracovní rehabilitace byla již zmíněna, ale pracovní rehabilitace se propojuje i s dalšími nástroji aktivní politiky zaměstnanosti a sociálních služeb. Nyní bude věnován prostor vzájemnému propojení pracovní rehabilitace se sociální rehabilitací a dalšími subjekty. Sociální rehabilitace se s pracovní rehabilitací propojuje mimo jiné obecnými principy rehabilitace, které budou ještě více rozvedeny. Pro vymezení sociální rehabilitace uvádím její definici podle zákona 108/2006 Sb. o sociálních službách.

„§ 70 Sociální rehabilitace

(1) Sociální rehabilitace je soubor specifických činností směřujících k dosažení samostatnosti, nezávislosti a soběstačnosti osob, a to rozvojem jejich specifických schopností a dovedností, posilováním návyků a nácvikem výkonu běžných, pro samostatný život nezbytných činností alternativním způsobem využívajícím zachovaných schopností, potenciálů a kompetencí. Sociální rehabilitace se poskytuje formou terénních a ambulantních služeb, nebo formou pobytových služeb poskytovaných v centrech sociálně rehabilitačních služeb.“ (Úplné Znění 1067/ 2015)

Sociální rehabilitace v mnohém s pracovní rehabilitací souvisí a propojuje se. Některé činnosti dokonce můžeme zařadit, jak do sociální, tak do pracovní rehabilitace. Jedním z těchto propojení je například kompetence k osamostatnění. Součástí skutečného osamostatnění je také možnost výdělečné činnosti, kterou se zabývá pracovní rehabilitace. Pro lepší názornost uvádím vizualizaci vzájemného propojení.

Obr. č. 5 schéma propojení sociální a pracovní rehabilitace s dalšími složkami (zdroj: vlastní)

Rehabilitace obecně staví na několika základních principech. Tyto principy platí v případě, že se jedná o rehabilitaci sociální, pedagogickou či pracovní. Tyto základní principy jsou včasnost, komplexnost a návaznost, dostupnost, individuálnost, multidisciplinární posouzení a vzájemná součinnost.

Shrnutí teoretické části

Teoretická část se zaměřovala na souvislosti pracovní rehabilitace a na její charakteristiku. Pracovala s pojmy: osoba se zdravotním postižením, podpora osoby se zdravotním postižením, zaměstnávání a politika zaměstnanosti a také samozřejmě s pojmy rehabilitace. Konkrétně se zabývala rehabilitací sociální a rehabilitací pracovní. Vysvětlení těchto pojmů je klíčové pro praktickou část, která s pojmy pracuje. Nejdůležitější pojmy si ještě ve zkratce znovu shrneme.

Osoba se zdravotním postižením je osoba, která má postižení v oblasti fyzické, mentální, duševní, nebo smyslové. Osoba se zdravotním postižením, která může využívat nástroje pro ni určené, jako je pracovní rehabilitace, musí mít potvrzení o zdravotním postižení z Okresní správy sociálního zabezpečení.

Politika zaměstnanosti je politika podporující zaměstnanost. Skládá se z pasivní a aktivní politiky. Je to soubor nástrojů na podporu zaměstnanosti.

Aktivní politika zaměstnanosti je jednou z politik zaměstnanosti. Spadá pod ní například rekvalifikace, společensky účelné pracovní místo a také pracovní rehabilitace. Aktivní politika zaměstnanosti si dává za cíl zvýšení kompetencí pro zapojení do pracovního procesu.

Sociální rehabilitace je soubor činností, které vedou k zvýšení samostatnosti a nezávislosti klienta. Pracuje pro zvýšení kompetencí a samostatnosti v sociální oblasti.

Pracovní rehabilitace je soubor činností určených pro osoby se zdravotním postižením, které chtějí zlepšit možnost své uplatnitelnosti na trhu práce.

Pracovní rehabilitace nabízí poradenskou činnost (volba povolání, zaměstnání, jiná výtěžná činnost). Teoretickou a praktickou přípravu (na zaměstnání nebo jinou výtěžnou činnost). Zprostředkování a udržení zaměstnání, popř. změnu povolání. Vytváření vhodných podmínek pro výkon zaměstnání nebo jiné výtěžné činnosti. (Asociace pracovní rehabilitace 2017)

PRAKTICKÁ ČÁST

4 Charakteristika výzkumu

V první kapitole praktické části se věnuji charakteristice výzkumných přístupů obecně a také popisu zvolené výzkumné metody. Objasním zde motivaci k výzkumu pracovní rehabilitace a uvedu rizika, kterých jsem si vědoma. Jedna z podkapitol se také věnuje průběhu výzkumu a transformaci dílčích cílů do výzkumných otázek pomocí transformační tabulky.

Dílčí cíle vycházejí z hlavního cíle, který byl **zjistit, jak vnímají praxi pracovní rehabilitace pracovníci v sociální službě a klienti.**

Tento hlavní cíl se rozpadal do cílů dílčích. 1) **Zjistit, jak vnímají téma pracovní rehabilitace pracovníci a z jakých činností se v praxi pracovní rehabilitace skládá.** 2) **Zjistit, jak vnímají význam a cíl pracovní rehabilitace pracovníci a klienti.** 3) **Zjistit, jak vnímají pracovníci fungování spolupráce v rámci systému** 4) **Zjistit, jaké změny pracovní rehabilitace by navrhovali pracovníci a klienti.**

Tyto dílčí cíle v podkapitole transformuji do výzkumných otázek, které na základě získaných informací interpretuji v druhé kapitole praktické části věnující se výhradně interpretacím výzkumu.

4.1 Metodologie výzkumu

Pro výzkum jsem zvolila kvalitativní přístup konkrétně metodu polostrukturovaných rozhovorů. V následující podkapitole uvádím charakteristiku kvantitativního a kvalitativního výzkumu s důrazem na zvolený přístup a metodu. Kvalitativní výzkum, nebyl vždy rovnocenným partnerem výzkumu kvantitativního. Nyní již můžeme říci, že se jedná o dvě výzkumné strategie, které se popisují na rovnocenné úrovni. Oba přístupy mají své výhody i nevýhody, liší se v získání zkoumaných dat, jejich interpretaci i dalších faktorech.

Kvantitativní výzkum si dává za cíl testování hypotéz. **Kvalitativní** výzkum se naopak snaží o vytváření hypotéz nových. Nesnaží se hypotézu potvrdit, ale vytvářet novou hypotézu, nové porozumění, popřípadě celou novou teorii. Největší rozdíl mezi

jednotlivými výzkumy tkví v logice jednotlivých výzkumů. Kvantitativní výzkum je deduktivní, zatímco kvalitativní výzkum je induktivní. (Disman 2008)

Kvantitativní výzkum se skládá z přesně daných jednotlivých kroků. Formuluje výzkumnou otázku, vytváří hypotézy, které pomocí naplánované studie shromážděných dat a analyzování potvrzujeme či vyvracíme. Naopak kvalitativní výzkum nemá přesně danou strukturu a je flexibilnější. Snaží se, aby naše chápání zkoumaného subjektu vzešlo ze získaných údajů. Kvalitativní výzkum také umožňuje zdokonalování výzkumné otázky na základě získaných dat a upravovat co přesně chceme zkoumat. (Walker 2013) „Kvalitativní výzkum popisuje širokou škálu neexperimentálních přístupů, díky nimž můžeme studovat složité a náročné problémy, jako jsou například lidské pocity a postoje.“ (Walker 2013, str. 55)

Rozdíly mezi jednotlivými výzkumy lze vnímat ve vztahu výzkumníka k subjektu, postojů výzkumníka, výzkumné strategii, platnosti výsledků dat, a dalších faktorů. Výzkumník ve vztahu k subjektu má v kvantitativním výzkumu odstup, zatímco výzkumník v kvalitativním výzkumu má vztah k subjektu těsný. Také v jednání je výzkumník kvantitativního výzkumu vně situace, zatímco v kvalitativním výzkumu je výzkumník uvnitř situace. V kvantitativním výzkumu se snaží výzkumník potvrdit či vyvrátit určitou teorii, zatímco prostřednictvím kvalitativního výzkumu teorie často vznikají. Výzkumná strategie je v kvantitativním výzkumu silně strukturovaná na rozdíl od kvalitativního výzkumu, kde je strukturovaná slabě. Výsledky výzkumu se v kvantitativním výzkumu zobecňují, zatímco v kvalitativním výzkumu se jedná o kontextuální porozumění. (Hendl 2016)

Jisté zjednodušené pojetí jednotlivých přístupů můžeme vymezit také na základě použitých metod. Toto vymezení, ale má své slabiny. Můžeme totiž použít určitou metodu, která se používá obvykle v určitém přístupu a vyhodnocovat ji pomocí jiného přístupu. Platí tedy, že důležitý je nejen nástroj získávání dat, ale také jeho zpracování a interpretace. „Někteří autoři vymezují kvalitativní výzkum proti kvantitativnímu na základě použitých metod (Payne, Paynová 2004). Zjednodušeně řečeno, nástrojem kvantitativního výzkumu je dotazník, zatímco kvalitativního rozhovor. Takovéto pojetí vede ke značnému zjednodušení odlišností obou metodologických přístupů, například rozhovor můžeme s úspěchem použít v obou zmiňovaných výzkumných přístupech, záleží

však na jeho účelu a podobě. Cílem hloubkového a polostrukturovaného rozhovoru je získat detailní a komplexní informace o studovaném jevu (kvalitativní přístup), zatímco účelem standardizovaného strukturovaného rozhovoru je položit všem respondentům, několik identických otázek ve stejném pořadí (kvantitativní přístup).“ (Švaříček a Šedová 2007, str. 13)

Kvalitativní výzkum nelze zobecňovat pouze na vybranou metodu sběru dat, ale také na jejich analýzu a interpretaci. Například i menší množství respondentů a rozhovor do hloubky, který obvykle přisuzujeme kvalitativnímu výzkumu lze poté interpretovat kvantitativním přístupem, kdy se popisuje počet odpovědí s určitým názorem.

4.1.1 Zvolená výzkumná strategie a metoda výzkumu

V bakalářské práci jsem zvolila kvalitativní přístup výzkumu především pro jeho flexibilitu a kontakt s prostředím. Důvodem ke zvolení kvalitativního přístupu byl také zájem o pochopení systému. Při získávání dat jsem zvolila metodu polostrukturovaného rozhovoru, který mi umožňoval zjišťovat informace k nejzajímavějším tématům a zároveň dával prostor pro vznik témat nových. Jedná se o jeden z typů hloubkového rozhovoru. *„Za hlavní dva typy hloubkového rozhovoru můžeme označit polostrukturovaný rozhovor (vychází z předem připraveného seznamu témat a otázek) a nestrukturovaný neboli narativní rozhovor (může být založen jen na jediné předem připravené otázce a dále se badatel dotazuje na základě informací poskytnutých zkoumaným účastníkem).“ (Švaříček a Šedová 2007, str. 160)*

Badatel by měl mít teoretickou znalost zkoumaného prostředí a připravená základní témata, která vycházejí z výzkumné otázky. Ke každému tématu by měl mít připraveno několik otázek. Témata pro rozhovor pocházejí z několika zdrojů. Těmito zdroji je především odborná literatura, pozorování a také analýza dokumentů. (Švaříček a Šedová 2007)

V mém případě začalo získávání teoretických znalostí na praxi v organizaci poskytující pracovní rehabilitaci. Zde jsem prováděla pozorování a seznamování se s prostředím. Teoretické znalosti pro přípravu rozhovorů jsem čerpala studiem odborných knih, webových stránek a také legislativy. Důležitým základem pro výzkum samotný byl také předvýzkum v podobě rozhovorů na dané téma. Tímto způsobem probíhalo základní zorientování se v daném tématu.

4.1.2 Motivace k výzkumu a rizika

Jako rizika spojená s výzkumem považuji předvýzkum a studium teoretického základu, které mohlo mít na počátku vliv při stanovování cílů výzkumu v mé práci. Jelikož už na počátku se mi zdál systém zbytečně složitý, má první formulace cílů byla příliš návodná k potvrzení mých vlastních dojmů. S těmito riziky spojenými s mými vlastními dojmy jsem se vyrovnávala čtením těchto formulací dalším nezúčastněným osobám, které mi velice pomohli. Nadhled mé vedoucí práce byl v této fázi také velmi užitečný a pomohl mi s opětovnou snahou o co nejlepší formulaci výzkumu. Některé respondenty jsem již dříve znala osobně, ale jelikož jsem postupovala v průběhu rozhovorů na základě předem daných témat, domnívám se, že tato skutečnost neměla ve výsledku na výzkum vliv. Domnívám se, že riziko toho, že jsem již některé osobně znala, které jsem vnímala před začátkem výzkumu, se změnilo spíše na výhodu, protože byli všichni respondenti poměrně otevření.

Ke studiu pracovní rehabilitace mě motivovalo to, že jsem chtěla zjistit, jak tento systém podpory funguje. Když jsem se s tímto nástrojem setkala poprvé, tak jsem ho vnímala jako šanci pro lidi začít fungovat s pomocí a podporou a dostat se do situace, že už jsou si schopní poradit sami. Rozhodla jsem se tedy tento nástroj prozkoumat, a to také s ohledem na možnosti mého budoucího uplatnění. Například propojení chráněného a otevřeného trhu mi přišlo jako zajímavé téma pro budoucí uplatnění.

4.2 Průběh výzkumu, transformace dílčích cílů do výzkumných otázek

Respondenty výzkumu byli na jedné straně sociální pracovníci a na druhé straně klienti pracovní rehabilitace. Respondenti z řad pracovníků byli sociální pracovníci, nebo jejich nadřízení. Minimální doba praxe respondentů byla necelé dva roky. U nejzkušenějších přesahovala praxe dobu deseti let. Ke klientům, kteří absolvovali, nebo absolvují pracovní rehabilitaci jsem se dostala díky ochotě organizací, které pracovní rehabilitaci, nebo některou z jejích forem poskytují. Klienti, s kterými jsem prováděla rozhovor, byli někteří v průběhu a jiní po zakončení spolupráce s pracovní rehabilitací.

Jak jsem již zmínila výzkum probíhal formou polostrukturovaného rozhovoru. Měla jsem připravená témata pro rozhovor, která byla následně doplňována dalšími dílčími otázkami vycházejícími z konkrétního rozhovoru. Výzkum jsem prováděla s pěti pracovníky a také pěti klienty. Předvýzkum probíhal ještě s dalšími pracovníky a klienty. Rozhovory

probíhaly s každým respondentem zvlášť. Pouze v jednom případě byla asistence třetí osoby. Jednalo se o klienta, který byl již poměrně dlouhou dobu v zaměstnání a bylo potřeba mu proces připomenout ukázkou společné práce v pracovní rehabilitaci. Všechny respondenty jsem ujistila o anonymitě výzkumu a nahrávání pouze pro mé osobní účely. Uvádím z tohoto důvodu pouze základní informace o respondentech. Mezi tyto základní informace považuji léta praxe a popřípadě nějaké doplňující informace. V případě klientů uvádím, jestli klienti v současné době pracují, popřípadě další doplňující informace. Více informací jako město či organizaci se není možné uvést pro zachování anonymity.

R1 sociální pracovník, cca 7 let praxe přerušené mateřskou dovolenou.

R2 sociální pracovník, cca 12 let praxe, ve vedoucí pozici organizace

R3 sociální pracovník, cca 2 roky praxe

R4 sociální pracovník, cca 3 roky praxe

R5 sociální pracovník, cca 10 let praxe, ve vedoucí pozici organizace

RK1 klient pracovní rehabilitace, v současné době pracuje

RK2 klient pracovní rehabilitace, v současné době v pracovní rehabilitaci, chce opustit chráněné pracoviště

RK3 klient pracovní rehabilitace, v současné době pracuje, delší dobu ukončená pracovní rehabilitace

RK4 klient pracovní rehabilitace, v současné době pracuje na částečný úvazek, po rekvalifikaci

RK5 klient pracovní rehabilitace, v současné době pracuje, po rekvalifikaci

Tabulka č. 1: Transformace dílčích cílů do výzkumných otázek (zdroj: vlastní)

Dílčí cíl:	Výzkumná technika:	Zdroj zjištění:	Otázky:
Zjistit, jak vnímají téma PR pracovníci a z jakých činností se PR v praxi skládá.	polo- strukturovaný rozhovor	pracovníci v soc. službách	Jak byste celkově zhodnotila praxi systému pracovní rehabilitace? Jaké konkrétní činnosti s klienty v rámci PR provádíte? Z čeho se v praxi skládá PR? Jak funguje propojení PR se sociální rehabilitací a dalšími složkami?
Zjistit, jak vnímají význam a cíl PR pracovníci a klienti.	polo- strukturovaný rozhovor	pracovníci v soc. službách, klienti	Splňuje PR v praxi své vytyčené cíle? (jaké cíle by měla mít) Jak vnímáte posun klientů v průběhu PR? Jaký význam se domníváte, že má PR pro vaše klienty? <u>V čem vidíte význam toho, že docházíte do organizace PR? Co vám spolupráce dala? Splnila očekávání?</u> <u>Jak ovlivnila PR vaše postavení na trhu práce? Co jste se v průběhu PR naučil/a?</u>
Jak vnímají pracovníci fungování spolupráce v rámci systému	polo- strukturovaný rozhovor	pracovníci v soc. službách, klienti	Jakým způsobem funguje spolupráce s úřadem práce a dalšími organizacemi? S jakými organizacemi může klient spolupracovat v rámci PR? Jak vnímáte naplňování požadavku komplexnosti a srozumitelnosti pracovní rehabilitace? Jakou roli má podle vás v PR klient? <u>Byla pro vás srozumitelná spolupráce s jednotlivými institucemi?</u> <u>Objevili se nějaké problémy v průběhu spolupráce?</u>
Zjistit jaké změny PR by navrhovali pracovníci. (a klienti)	polo- strukturovaný rozhovor	pracovníci v soc. službách, klienti	Jak vnímáte vztah mezi teorií a praxí PR? Jaké změny v systému PR byste navrhoval/a? <u>Chybělo vám něco v průběhu PR? Změnil/a byste něco?</u>

5 Interpretace získaných informací

V interpretaci získaných informací se zaměřím na každý jednotlivý dílčí cíl zvlášť a poté také uvedu shrnutí výzkumu skrze dílčí cíle. Jelikož se cíle snaží zjistit vnímání respondentů, není tento výzkum přenositelný v čase. Pracovní rehabilitace je stále živým nástrojem, který se může v čase měnit. V interpretaci používám pojem pracovníci a klienti bez rozlišení pohlaví. Toto označení neuvádím z důvodu, že bych prováděla výzkum pouze s muži, ale používám toto označení pro zjednodušení, aby nebylo nutné uvádět pokaždé pohlaví respondentů, které se domnívám, že nemá pro výzkum podstatný vliv.

Pro připomenutí uvádím dílčí cíle výzkumu.

DC1: Zjistit, jak vnímají téma pracovní rehabilitace pracovníci a z jakých činností se v praxi pracovní rehabilitace skládá.

DC2: Zjistit, jak vnímají význam a cíl pracovní rehabilitace pracovníci a klienti.

DC3: Zjistit, jak vnímají pracovníci fungování spolupráce v rámci systému

DC4: Zjistit, jaké změny pracovní rehabilitace by navrhovali pracovníci a klienti.

Interpretace získaných informací budu prokládat doslovnými citacemi, které budou zvýrazněny. Toto zvýraznění bude znatelné změněným stylem písma, konkrétně kurzívou a před každou citací bude uvedeno označení respondenta.

Respondenti budou označovány R1-R5 a RK1-RK5 podle konkrétního respondenta. R1-R5 je označení pro respondenty z řad pracovníků. RK1-RK5 je označení pro respondenty z řad klientů.

5.1 Interpretace dílčí cíl 1:

DC1: Zjistit, jak vnímají téma pracovní rehabilitace pracovníci a z jakých činností se v praxi pracovní rehabilitace skládá.

Dílčí cíl 1 zjišťoval **vnímání pracovní rehabilitace očima sociálních pracovníků a z jakých činností se v praxi pracovní rehabilitace skládá**. Prostřednictvím tohoto cíle jsem také zjišťovala konkrétní činnosti, které spadají do pracovní rehabilitace v praxi. Prostřednictvím tohoto dílčího cíle jsem zjišťovala celkový pohled na pracovní rehabilitaci, konkrétní činnosti, které pracovníci s klienty provádí, z čeho se v praxi skládá pracovní rehabilitace – formy, složky a také propojení pracovní rehabilitace se sociální rehabilitací v praxi. Tyto okruhy jsem zkoumala prostřednictvím čtyř základních otázek doplněných o otázky dílčí. Na tyto otázky jsem se s ohledem na jejich povahu ptala pouze sociálních pracovníků, kteří mají do procesu v tomto případě větší vhléd než klienti. Interpretaci dílčího cíle rozdělují do těchto čtyř základních otázek. Jak byste celkově zhodnotila praxi systému pracovní rehabilitace? Jaké konkrétní činnosti s klienty v rámci PR provádíte? Z čeho se v praxi skládá PR? Jak funguje propojení PR se sociální rehabilitací a dalšími složkami?

Jak byste celkově zhodnotila praxi systému pracovní rehabilitace?

Pracovníci hodnotí systém pracovní rehabilitace pozitivně, ovšem v drtivé většině respondenti zmiňují, že pracovní rehabilitace je sice dobrý nástroj, ale chybí jim komplexnost celého systému. Také hodnotí pozitivně teorii, která ovšem podle názoru pracovníků předběhla praxi. Praxe v tomto případě zaostává a pracovníci doufají, že by se to snad mohlo někdy v budoucnu povést dohnat. Respondenti také uvedli, že spolupráce s jednotlivými institucemi je často velmi zdlouhavá a proces prodlužuje. Celkově ovšem hodnotí pracovní rehabilitaci pozitivně a domnívají se, že má pracovní rehabilitace pro klienta význam a své místo v celém systému. Ve výpovědích respondentů byla teorie vnímána lépe než praxe, která zatím není schopná naplnit teoretické požadavky pracovní rehabilitace. R2: „*kdyby to bylo komplexní, tak s ním ten konzultant projde všechno, jako je to u té sociální rehabilitace.*“

Jaké konkrétní činnosti s klienty v rámci PR provádíte?

Dle sdělení respondentů vycházejí konkrétní činnosti v pracovní rehabilitaci z toho, jakou formu pracovní rehabilitace daná organizace poskytuje. Jelikož systém není v praxi komplexně propojen, dochází k tomu, že ani samotní pracovníci často nevědí, jaké nástroje může pracovní rehabilitace mít. Orientují se často pouze v dané oblasti. Například v poradenství, nebo v rekvalifikačních kurzech. V poradenství, což je první forma pracovní rehabilitace, probíhají s klientem činnosti jako jsou diskuze nad dokumenty, probrání představy o zaměstnání, představení forem podpory. Je možné také prostřednictvím poradenství pracovní rehabilitace trénovat životopis, motivační dopis, pohovor se zaměstnavatelem, nebo vyhledávání zaměstnání prostřednictvím různých portálů a inzerátů. Respondent R1 uvádí za velmi důležitou motivaci klienta, z které ve finále všechno vychází. R1: „*Samozřejmě vycházíme z těch věcí z té motivace, jakou práci by chtěli, nebo co by je bavilo, nebo hledáme různě v zájmech, nebo i z toho vzdělání jaký mají a potom samozřejmě jsou různé věci co se tady učí. Napsat motivační dopis, jak se hledají inzeráty, jak zvládnout pohovor u zaměstnavatele a takové základní věci, než se nastoupí do té práce.*“ V dalších formách se konkrétní činnosti liší. Organizace poskytují činnosti, které jsou spjaté s konkrétní formou pracovní rehabilitace. Například masérský rehabilitační kurz.

Z čeho se v praxi skládá PR?

V praxi se pracovní rehabilitace dle výpovědi respondentů skládá z pěti forem, které jsem zmínila v teoretické části. V praxi na sebe podle výpovědí respondentů málokdy navazují. Každá forma se provádí zvlášť v jiné organizaci, popřípadě poskytuje jedna organizace forem více. Propojením je v případě pracovní rehabilitace úřad práce, který rozhoduje o tom, na které formy vypíše na daného klienta zakázku. R4: „*Je to dobrý, když to navazuje, ale teď to tak není. Zvlášť tady v (město) je to rozkouskovaný.*“ Jednotlivé složky slouží v komplexním systému, který ovšem podle výpovědi respondentů většinou neposkytuje jedna organizace, ale úřad vypisuje každou zakázku zvlášť. R4: „*Je to komplexní, ale v praxi to není, jako komplexně. Jako mohlo by, ale úřad práce to takhle vypisuje vždycky zvlášť.*“ Pracovní rehabilitace tedy obsahuje všech pět forem, ovšem v praxi se s nimi pracovníci v sociální službě příliš neseťkávají. Propojení jednotlivých forem a služeb zaštiťuje úřad práce.

Jak funguje propojení PR se sociální rehabilitací a dalšími složkami?

Co se týká propojení pracovní a sociální rehabilitace, tak podle praxe se tyto nástroje doplňují, a někdy je dokonce obtížné rozeznat o který nástroj se vlastně jedná. V některých činnostech se může jednat o to stejné. R2: „*Pro mě je to to samý. Pracovní rehabilitace a sociální rehabilitace formou podporovaného zaměstnávání*“ Zásadní rozdíl v konkrétních činnostech pracovní a sociální rehabilitace spočívá v administrativě procesu. R4: „*Papírově je to jenom jinak. V praxi je to stejný. Vlastně je to jako, když nastoupí klient do sociální rehabilitace, tak jedeme to samý, ale nemusí tam být zakázka jenom hledat zaměstnání.*“ K tomuto překrývání nedochází ve všech formách pracovní rehabilitace, ale například v poradenství je poměrně běžné. Podle výpovědi respondentů pracovní rehabilitace, na rozdíl od té sociální, umožňuje více pracovní přesah a obsahuje i další činnosti, které jsou poskytovány výhradně prostřednictvím pracovní rehabilitace. R2: „*Pracovní rehabilitace má v hledání práce více možností než v sociální rehabilitaci.*“ Jako zásadní uvádějí pracovníci ergodiagnostiku, kterou je možné přes pracovní rehabilitaci poskytnout a především proplatit. Pracovní rehabilitace je více specifická přímo na hledání zaměstnání. I když se v některých formách může překrývat, je pracovní rehabilitace od sociální v komplexním systému odlišná. Věnuje se tématu zvýšení kompetencí pro zaměstnání, zatímco sociální rehabilitace pracuje „pouze“ se zlepšováním kompetencí sociálních.

Shrnutí:

Dílčí cíl se podařilo poměrně úspěšně naplnit. Pracovníci obecně vnímají pracovní rehabilitaci jako kvalitní nástroj, ve kterém ovšem teorie předběhla praxi. Co se týče konkrétních činností pracovní rehabilitace, tak respondenti uváděli, že nemohou říci všechny konkrétní činnosti, ale pouze činnosti, které provádějí v konkrétní formě pracovní rehabilitace. Při těchto činnostech nemají sociální pracovníci z daných organizací propojení mezi celým procesem a dalšími organizacemi, které na procesu pracovní rehabilitace spolupracují. Jediným propojením je úřad práce, který celou pracovní rehabilitaci zajišťuje a pověřuje jednotlivé organizace k naplňování jednotlivých forem.

Doporučení pro další výzkum:

Výzkum odhalil, že respondenti nemají komplexní přehled o procesu pracovní rehabilitace a bylo by dobré provést další výzkum, tentokrát s jednotlivými úřady práce, které pracovní rehabilitaci poskytují a zaštiťují. Domnívám se, že by takový další výzkum mohl objasnit některé neznámé, které vyvstaly v průběhu výzkumu se sociálními pracovníky v jednotlivých službách poskytující pro úřad práce pracovní rehabilitaci.

5.2 Interpretace dílčí cíl 2:

DC2: Zjistit, jak vnímají význam a cíl pracovní rehabilitace pracovníci a klienti.

Dílčí cíl 2 pracoval s **významem a cílem pracovní rehabilitace podle klientů a pracovníků**. Tento dílčí cíl bych rozdělila do dvou skupin podle respondentů. Tyto dvě základní rozdělení bychom mohli pojmenovat, jako význam pracovní rehabilitace pro klienta a názor pracovníka na význam a cíl pracovní rehabilitace. V tomto dílčím cíli jsou respondenty otázky klienti a doplňují je pracovníci. Tento dílčí cíl se pomocí otázek na respondenty snaží zjistit jaký význam přisuzují pracovní rehabilitaci klienti a pracovníci. Také, jak ovlivnila pracovní rehabilitace jejich postavení na trhu práce a co jim spolupráce přinesla. Otázkou pro klienty je také co se v průběhu pracovní rehabilitace naučili. Pro pracovníky jsou otázky doplňující a to, jak vnímají posun klienta v průběhu pracovní rehabilitace a zda pracovní rehabilitace podle jejich názoru splňuje vytyčené cíle. Jedna otázka směřuje také k názoru na význam, který si myslí, že může pracovní rehabilitace pro klienty mít.

- Význam pracovní rehabilitace pro klienta
- Názor pracovníka na význam a cíl pracovní rehabilitace

Pro tyto dvě skupiny jsem vytvořila odlišné otázky. V tomto dílčím cíli se domnívám, že je důležitější názor samotných klientů. Je tedy více otázek pro tuto skupinu respondentů.

A. Význam pracovní rehabilitace pro klienta

V čem vidíte význam toho, že docházíte do organizace PR?

Klienti na rozdíl od pracovníků vnímají význam osobně. Co jim konkrétně spolupráce dala. Respondenti opakovali význam uvědomění si, co by chtěli dělat za zaměstnání a také co by nechtěli. Například, že si vyzkoušeli práci prostřednictvím pracovní rehabilitace a zjistili, že vyzkoušenou činnost dělat nechtějí. Také významná byla u

respondentů podpora, a to především od dané sociální služby, která plní některou z forem pracovní rehabilitace. Respondenti zmiňovali také hodnotu mezilidských vztahů, které vytvořili. Samozřejmě velký význam měla pro respondenty práce, kterou se jim díky pracovní rehabilitaci podařilo najít. Podle výpovědi respondentů také vidí význam v pomoci klientům zdravotně postiženým se zařadit na trh práce. RK5: „*Významná pomoc postiženým při rozšíření znalostí a větší možnost jejich uplatnění na trhu práce.*“

Co vám spolupráce dala? Splnila očekávání?

U otázky, co jim spolupráce dala, respondenti uváděli: oporu, uvědomění si různých věcí až po získání práce, kterou se jim díky podpoře podařilo získat. RK3: „*no, ta práce, že mám práci.*“ Většinou uvádějí, že spolupráce očekávání splnila. Je nutné zohledňovat, že i když spolupráce očekávání splnila, respondenti často uváděli, že spoustu věcí dlouho nevěděli, a informace si často museli zajišťovat vlastními zdroji.

Jak ovlivnila PR vaše postavení na trhu práce?

V otázce postavení na trhu práce uváděli respondenti důležitost ergodiagnostiky. Ergodiagnostika je typ diagnostiky, která určí, jaké činnosti může člověk, který jí prošel provádět. Například je schopen pracovat s počítačem určitý čas, nebo ujít například deset minut bez přestávky atd. Z této diagnostiky se potom dává doporučení, co daný člověk může vykonávat za práce. Například lehká dělnická činnost, nebo administrativa. Také může uvádět, zda je pro osobu vhodný otevřený trh, nebo doporučuje trh chráněný. Jedna z respondentek uvedla, že si prostřednictvím pracovní rehabilitace uvědomila, že je pro ni otevřený trh možný a chtěla by se na něj dostat. V současné době pracuje na chráněném trhu, kde jí to nevyhovuje. V souvislosti s chráněným zaměstnáním řekla: RK 2, „*Já jsem tam tak nešťastnej člověk až to není hezký*“ Při doptávání se po důvodech nespokojenosti uvedla kolektiv, který neodpovídá jejímu znevýhodnění a také další problémy. RK2: „*Dostávala jsem některý věci sežrat, a ne jenom já.*“ V tomto konkrétním případě například poskytla pracovní rehabilitace respondentce možnost na sobě pracovat a prostřednictvím ergodiagnostiky zjistit, že otevřený trh není nereálný. Podle výpovědi respondentů pracovní rehabilitace, nebo některá její forma, zlepšila natolik postavení na trhu práce, že jsou schopní se tam nyní uplatnit. RK5: „*Hned po ukončení pracovní rehabilitace jsem mohla nastoupit do zaměstnání a tím jsem se taky dostala mezi lidi.*“

Co jste se v průběhu PR naučil/a?

Odpovědi na tuto otázku se velmi lišily. Pracovní rehabilitace je prováděná podle individuálního plánu. Činnosti, v kterých se klienti zlepšili, nebo co se naučili tedy často odpovídala tomu, co si společně s pracovníky stanovili. Vycházeli tedy z naplňování individuálních plánů, které se individuálně lišili. Naučili se například větší odvážnosti v oslovování zaměstnavatele, nebo konkrétní činnosti v rekvalifikačním kurzu. RK5: *„Hlavně jsem se naučila základy klasické masáže a díky obětavosti přednášející i něco navíc z praxe masáží.“* RK1: *„Hlavně jsem byl díky tomu iniciativnější.“*

B. Názor pracovníků na význam a cíl pracovní rehabilitace

Jaký význam se domníváte, že má PR pro vaše klienty?

Respondenti z řad pracovníků se shodovali, že má pracovní rehabilitace pro klienty pozitivní význam. Uváděli, ale často významy, které klienti nezmínili. Domnívám se tento rozdíl spočívá v tom, že klienti vypovídají o významu, který vidí přímo ve svém okolí, nebo na sobě, zatímco pracovníci mluví často o významu obecném. Respondenti také uváděli význam pro zaměstnavatele, který může získat prostřednictvím přijmutí pracovníka procházející pracovní rehabilitací výhody. Například asistenci při zaměstnání v procesu zaučování se na pracovišti. Tento význam zmínili pouze respondenti z řad pracovníků, a to z toho důvodu, že klienti vidí pouze svůj konkrétní příklad.

Splňuje PR v praxi své vytyčené cíle? (jaké cíle by měla mít)

Pracovníci uvádějí za cíl pracovní rehabilitace získání nových dovedností a, jako cíl, který za tím vším je, ale ne vždy se podaří ho naplnit vnímají získání a udržení práce. Na otázku, zda pracovní rehabilitace splňuje své cíle uvedla jedna respondentka: R1: *„Já myslím, že určitě jako. Asi jo. Jestli se to povede to už je druhá věc. Zkoušet se to musí. Prostě je to nástroj a buď se to povede nebo ne. Není to určitě stoprocentní, že se vždycky povede to zaměstnání najít, nebo udržet, nebo něco. Ale jako nástroj je to fajn myslím.“* Z této odpovědi vypovídá, že pracovníci považují nástroj pracovní rehabilitace za užitečný a přínosný, který je v některých případech účinný, ale rozhodně se nemůže počítat se stoprocentní úspěšností. Také menší kroky přibližující se ke kompetenci najít si práci považují za úspěch. R1: *„No tak cílem určitě je, aby si ten člověk něco nového naučil. Získal nějaké dovednosti“*

Jak vnímáte posun klientů v průběhu PR?

Pracovníci uvádějí, že progres u klientů pocít'ují v podstatě pokaždé, ale ne u všech stejný a stejně rychlý. Ale i miniaturní posun považují za úspěch. Respondenti uvádějí, že pro klienty je důležitá už práce s nimi a jejich aktivizace. Podle výpovědi respondentů vidí pracovníci u klientů posun pokaždé. R2: „*Posun je u nich vždycky. I kdyby byl miniaturní.*“ Respondenti také uvádějí, že posun je už samotná aktivizace klienta a práce na motivaci. R1: „*Takhle, když jsou na úřadu práce, nic se s nima nedělá, třeba stagnujou, ztrácejí motivaci.*“

Shrnutí:

Význam a cíl pro respondenty se nedá hodnotit, zda jsou výpovědi dobré, nebo špatné, protože žádná odpověď není špatná. Domnívám se, že zjistit význam a cíl pracovní rehabilitace pro konkrétní skupinu respondentů se podařilo. Respondenti z řad klientů vnímali význam samozřejmě osobněji než respondenti z řad pracovníků. Uváděli, že jim spolupráce pomohla v iniciativě. Uváděli také, že jim poskytovala podporu (podpora od organizací sociálních služeb). Podle výpovědi respondentů jim pracovní rehabilitace také pomohla uvědomit si, co by chtěli v profesním životě dělat a pomáhala jim na cestě ke zvolenému profesnímu naplnění.

Doporučení pro další výzkum:

Tento výzkum byl prováděn s poměrně malou skupinou respondentů. Domnívám se, že by bylo zajímavé v dalším výzkumu rozšířit skupinu klientů a pracovníků, kteří by se do výzkumu zapojili a porovnat jejich výpovědi s výpověďmi lidí, kteří tvoří metodiky a administrativu. Například s úřady práce a na Ministerstvu práce a sociálních věcí.

5.3 Interpretace: dílčí cíl 3

DC3: Zjistit, jak vnímají pracovníci fungování spolupráce v rámci systému

Dílčí cíl 3 se zaměřuje na **fungování pracovní rehabilitace v systému**. Na spolupráci jednotlivých organizací a institucí. A také na komplexnost a srozumitelnost celého systému. Na spolupráci mezi jednotlivými organizacemi a systém jsem se ptala sociálních pracovníků. Od pracovníků jsem také zjišťovala komplexnost a srozumitelnost pracovní rehabilitace. Klienti poté pouze odpovídali na srozumitelnost pracovní rehabilitace a

případně na vzniklé problémy v průběhu spolupráce. Opět tedy můžeme tento dílčí cíl rozdělit na informace získané od pracovníků a doplňující informace získané od klientů. V tomto dílčím cíle jsem považovala za hlavní zdroj informací klienty, ale doplnila jsem jejich názory zkušenostmi a výpověďmi klientů v jejich konkrétní situaci.

A. Spolupráce a komplexnost z pohledu pracovníků

Jakým způsobem funguje spolupráce s úřadem práce a dalšími organizacemi? S jakými organizacemi může klient spolupracovat v rámci PR?

Podle výpovědi respondentů je spolupráce s úřadem práce poměrně vstřícná a dobrá spolupráce, ale problém, který v této spolupráci vidí je zdlouhavost celého procesu. Postrádání návaznosti a komplexnosti. Respondenti uvedli, že veškeré formy pracovní rehabilitace zadává úřad práce na základě prodiskutování s pracovní skupinou a dalších okolnostech. Je tedy možné, že klient ukončí jednu formu pracovní rehabilitace a musí čekat, než se administrativně vyřídí forma další. Veškerá spolupráce jde u pracovní rehabilitace přes úřad práce. Jednotlivé organizace tedy nemusí úzce spolupracovat. Respondenti také uvedli, že nemají přehled o dalších službách poskytujících pracovní rehabilitaci.

Jak vnímáte naplňování požadavku komplexnosti a srozumitelnosti pracovní rehabilitace?

Jak jsem již vícekrát zmínila, respondenti uváděli, že pracovní rehabilitace, alespoň v jejich působišti komplexně nefunguje. Je obvyklé, že na každou formu pracovní rehabilitace se vypisuje veřejná zakázka zvlášť. Na otázku, zda se všechno vrací k úřadu práce a ten nabídne další formu pracovní rehabilitace odpověděla jedna z respondentek:

R1: „Ano, ale stalo se, že oni jsou takový nepružní, alespoň tady v (město) takže se stalo, že vlastně i když ten člověk byl v pracovní rehabilitaci, my jsme jim poskytli poradenství, takže než došlo k tomu, že oni nám vlastně dají zakázku na zprostředkování zaměstnání tak my už jsme vlastně tu práci našli třeba jo“ (smích) „Takže je taky taková možnost jo“

Především požadavek po komplexnosti není podle pracovníků zatím naplňován. Srozumitelnost se domnívají, že pracovní rehabilitace má. I když po rozhovoru s pracovníky a klienty se domnívám, že musí být člověk velmi proaktivní, aby se k daným

informacím dostal. Mě samotné zjištění některých základních informací trvalo poměrně dlouho, a to jsem již dopředu znala teorii.

Jakou roli má podle vás v PR klient?

Respondenti z organizací sociálních služeb v neziskovém sektoru uvádějí, že při práci s klientem má pro ně klient roli naprosto klíčovou. R4: „*Středová role. Okolo klienta by se to mělo všechno točit. Pracovní rehabilitace je pro něj.*“ Uvádějí, že pracovní rehabilitace je nástroj pro ně, ale má svá určitá pravidla, která musí splňovat, když se pro tento daný nástroj rozhodnou.

B. Srozumitelnost a problémy z pohledu klientů

Byla pro vás srozumitelná spolupráce s jednotlivými institucemi?

Klienti uváděli, že samotná spolupráce byla poměrně srozumitelná, ale také zmiňují, že spoustu informací se od úřadu práce nedozvěděli. Často zmiňovali podporu ze strany poskytující organizace, nebo dalších osob, které jim pomáhali dohledat potřebné informace. Klientka mi například k hledání informací ve spolupráci s úřadem práce řekla: RK2: „*Proč nenabízej to, že člověk může být zájemce o zaměstnání.*“ Informace a spolupráce, která je poskytována byla uváděna, jako dostatečně srozumitelná. Srozumitelnost souvisí také s problémy, které pokud se v průběhu vyskytli, tak téměř výhradně při spolupráci s úřadem práce.

Objevili se nějaké problémy v průběhu spolupráce?

Pokud se objevily v průběhu nějaké problémy, tak většinou ve spolupráci s úřadem práce. Nedostatečná informovanost, zbytečná administrativa, a další. Velmi častý byl také problém zdržení celého procesu. Jedna z klientek uvedla: RK4: „*Tak jsem boj s úřady již chtěla vzdát.*“ Z těchto poznatků vycházím, že by bylo dobré zjistit, z jakého důvodu k těmto problémům s úřadem práce dochází a zda by bylo možné jim předejít. Zbytek spolupráce s jednotlivými subjekty, které poskytují formy pracovní rehabilitace popisovali klienti, jako bezproblémový.

Shrnutí:

Podle výpovědi respondentů je spolupráce s jednotlivými organizacemi, které poskytují pracovní rehabilitaci srozumitelná. Problémy uváděli ve spolupráci s úřady práce, kde se

neorientovali, přišlo jim, že nedostávají dostatečné informace a nevěděli si ve spolupráci s úřadem práce rady. Jedna z respondentek dokonce popisovala, že už chtěla celou pracovní rehabilitaci, kvůli nejasnostem a problémům na úřadu práce vzdát.

Doporučení pro další výzkum:

Ve výzkumu vyvstaly problémy týkající se úřadu práce. Domnívám se, že by bylo zajímavé zjistit, z jakého důvodu k problémům dochází, ale tentokrát ne z pohledu klientů, ale z pohledu úředníků na úřadech a ministerstvech.

5.4 Interpretace: dílčí cíl 4

DC4: Zjistit, jaké změny pracovní rehabilitace by navrhovali pracovníci a klienti

Čtvrtý dílčí cíl se zaměřoval výhradně na zjišťování změn, které by pracovníci a klienti provedli. Ptala jsem se opět pracovníků a klientů, protože obě skupiny vidí situaci jinak a domnívám se, že pohled z obou stran je v tomto případě přínosný. Pracovníků jsem se ptala, jaké změny by navrhovali a jak vnímají vztah mezi teorií a praxí pracovní rehabilitace. Také klientů jsem se ptala, zda by navrhovali nějakou změnu, která vychází z jejich osobní zkušenosti.

A. Navrhované změny od pracovníků

Jak vnímáte vztah mezi teorií a praxí PR?

Dle výpovědi respondentů je pracovní rehabilitaci velmi zajímavý a potřebný nástroj. Shodují se ale také v tom, že praxe pracovní rehabilitace často za teorií zaostává. Mluví o teorii jako o dobře vymyšlené, ovšem v praxi ještě nebyla veškerá teorie uplatněna. Například komplexnost, která byla mnohokrát zmiňována je naplňována pouze přes úřad práce, který jednotlivé formy nabízí organizacím. Stává se tak, že teorie je zajímavá, že se má poradit pracovní skupina (tým z různých profesí podílející se na pracovní rehabilitaci), ale ve výsledku to může pro klienta znamenat spíše negativní dopad, protože musí čekat, než se skupina sejde, jak rozhodne, počkat na administrativní vyřízení, zadání další formy pracovní rehabilitace, čímž se dostává do situace, že se mu celý proces protahuje. R4: „*Ta teorie se předchází. Ta praxe je jiná. Já jsem to ještě nezažila, že by to šlo takhle hezky po sobě.*“

Jaké změny v systému PR byste navrhoval/a?

Co se týče změn, tak pracovníci volají především po komplexnosti a menší administrativě. Organizace poskytují většinou pouze určité formy pracovní rehabilitace a proces zaštiťuje úřad práce. Domnívají se, že pokud by pracovní rehabilitaci měla možnost zajišťovat konkrétní organizace komplexně například s využitím subdodávek, mohla by být spolupráce účinnější. Respondenti například uvedli, že klienti často ani nevědí, co to pracovní rehabilitace je a znají pouze konkrétní formu, kterou prošli a nemají přehled o možnosti komplexnosti pracovní rehabilitace. R5: „*Klienti často neví, co to ta pracovní rehabilitace je. Oni jenom ví, že byli tady u nás a co jsme s nima dělali.*“

B. Navrhované změny od klientů

Chybělo vám něco v průběhu PR?

Klienti často nevěděli, co mohou do pracovní rehabilitace začlenit, a proto ani neuváděli nic, co by jim chybělo. Jediné, co souviselo s navrhovanými změnami, bylo, že by uvítali větší informovanost o jejich možnostech. Tyto možnosti by se rádi dozvíдали, aniž by museli na jejich získání aktivně pracovat sami (tím myslím získávání informací jinými zdroji než pověřenými institucemi).

Změnil/a byste něco?

Respondenti uváděli, že jim chyběla informovanost v určitých ohledech a že si informace museli zjišťovat vlastními silami. Například, že je možné být zájemcem o zaměstnání, jaké organizace poskytují pracovní rehabilitaci a jaké má formy, že je také pracovní rehabilitace komplexní nástroj a mnoho dalších informací.

Shrnutí:

Shrnutí splnění tohoto dílčího cíle by se dalo v podstatě vyjádřit pouze dvěma slovy. Komplexnost a informovanost. Lépe řečeno prostřednictvím tohoto cíle jsem zjistila, že respondentům chybí především komplexnost celého systému pracovní rehabilitace a dostatečná informovanost.

Doporučení pro další výzkum:

Tento cíl byl, jaké změny by uvítali pracovníci a klienti. Domnívám se, že by bylo zajímavé zeptat se podobné skupiny za několik let, zda se pracovní rehabilitace někam posunula a výsledky porovnat.

Závěr

Hlavním cílem práce bylo zjistit vnímání praxe pracovní rehabilitace klienty a sociálními pracovníky. Tento hlavní cíl se rozpadal do dílčích cílů a otázek, které byly interpretovány v předchozí kapitole. Jednalo se o zjištění vnímání, významu, názorů atd. Práce se nesnažila zodpovědět konkrétní hypotézy, ale spíše přiblížit vnímání těch, kteří jsou systému pracovní rehabilitace nejbližší – tedy klienti a sociální pracovníci.

Domnívám se, že stanovené cíle se podařilo poměrně úspěšně naplnit. Pracovníci i klienti se shodovali na sociální realitě a vzájemně se doplňovali. Zjistila jsem, že pracovníci i klienti vnímají pracovní rehabilitaci pozitivně, ale mají k fungování systému své výhrady.

Tato práce se skládá ze dvou na sebe navazujících částí (teoretické a praktické).

V teoretické části jsem se snažila přiblížit kontext pracovní rehabilitace, vysvětlit rámec pracovní rehabilitace a objasnit její fungování v celém systému. Cílem bylo také objasnit charakteristiku pracovní rehabilitace, její souvislosti a legislativu.

V praktické části jsem se věnovala vymezení konkrétního přístupu a metody výzkumu, průběhu vlastního výzkumu, a především interpretaci informací získaných na základě polostrukturovaných rozhovorů. Pomocí polostrukturovaných rozhovorů s klienty a sociálními pracovníky jsem naplňovala hlavní cíl a z něho vycházející dílčí cíle. Tato metoda výzkumu se ukázala jako účelná.

Výzkum přinesl mnoho zajímavých informací. Pro mě osobně bylo nejzajímavější zjištění, že podle respondentů pracovní rehabilitace popírá v praxi svou základní teoretickou definici, která o pracovní rehabilitaci hovoří jako o souvislé/komplexní činnosti. Návaznost a komplexnost pracovní rehabilitace podle výpovědi respondentů neprobíhá. Zajímavé bylo také to, že z pohledu klientů má pracovní i další významy než „jen“ získání zaměstnání (uvědomění si co by chtěli dělat, získané kontakty a vztahy, iniciativa a aktivita).

Respondenti z řad pracovníků se shodovali na tom, že jim v pracovní rehabilitaci chybí komplexnost. S komplexností souvisí také příliš velká administrativní zátěž spojená s vyřizováním jednotlivých forem odděleně. Sociální pracovníci, kteří byli mými respondenty, nikdy během praxe nezažili komplexní případ pracovní rehabilitace, kterou by prováděla jedna konkrétní organizace pověřená úřadem práce. Také klienti potvrzovali

vleklost procesu a zdůrazňovali nedostatečnou informovanost o možnostech, které jim pracovní rehabilitace nabízí.

Výzkum může být zajímavou zpětnou vazbou o praxi pracovní rehabilitace z pohledu pracovníků a klientů. Praktická část nabízí uplatnění výzkumu pro zlepšování kvality pracovní rehabilitace. Využít ho může například úřad práce, asociace pracovní rehabilitace, nebo lidé kteří se chtějí o tématu dozvědět více zblízka.

Seznam tabulek

Transformace dílčích cílů do výzkumných otázek str. 40

Seznam obrázků

Obr. č. 1 Dobrovolná a nedobrovolná nezaměstnanost str. 15

Obr. č. 2 Druhy aktivní politiky zaměstnanosti str. 21

Obr. č. 3 Průběh pracovní rehabilitace str. 27

Obr. č. 4 Individuální plán str. 28

Obr. č. 5 Schéma propojení pracovní rehabilitace se sociální a dalšími složkami str. 33

Seznam příloh

A) Doslovný přepis rozhovoru se sociální pracovnící

B) Základní poučení účastníka pracovní rehabilitace

Seznam literatury

ASOCIACE PRACOVNÍ REHABILITACE, 2017. *Pracovní rehabilitace* | *Asociace pracovní rehabilitace ČR* [online] [vid. 2017-02-21]. Dostupné z: <http://www.aprcr.cz/pracovni-rehabilitace/>

ASOCIACE PRACOVNÍ REHABILITACE, 2017. *Pracovní rehabilitace* | *Asociace pracovní rehabilitace ČR* [online] [vid. 2017-02-24]. Dostupné z: <http://www.aprcr.cz/pracovni-rehabilitace/>

BUCHTOVÁ, Božena, Josef ŠMAJS a Zdeněk BOLELOUCKÝ, 2013. *Nezaměstnanost 2., přepracované vydání*. ISBN 978-80-247-4282-3.

ČERVINKA, Tomáš a kolektiv, 2009. *Zaměstnávání občanů se zdravotním postižením, důchodců, mladistvých a studentů, absolventů škol, žen a dalších kategorií*. ISBN 978-80-7363-529-0.

DISMAN, Miroslav, 2008. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. ISBN 978-80-246-0139-7.

HENDL, Jan, 2016. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. ISBN 978-80-262-0982-9.

HORÁK, Pavel, 2014. *Role lokálních projektů v české politice zaměstnanosti*. ISBN 978-80-210-7489-7.

KAHOUN, Vilém a kolektiv, 2013. *Sociální zabezpečení vybrané kapitoly*. ISBN 978-80-7387-733-0.

MACÁKOVÁ, Libuše, 2010. *Mikroekonomie základní kurs*. ISBN 978-80-86175-70-6.

MAREŠ, Petr, 1998. *Nezaměstnanost jako sociální problém*. ISBN 80-901424-9-4.

MATOUŠEK, Oldřich a kolektiv, 2013. *Encyklopedie sociální práce*. B.m.: Portál. ISBN 978-80-262-0366-7.

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ ČR, 2016. *Věc: Analýza vývoje zaměstnanosti a nezaměstnanosti v 1. pololetí 2016*.

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ ODBOR SOCIÁLNÍCH SLUŽEB

SOCIÁLNÍ PRÁCE A SOCIÁLNÍHO BYDLENÍ ODBOR TRHU PRÁCE, 2016. *Doporučený postup č. 1/2016 na podporu a realizace postupného systému sociální a pracovní rehabilitace osob se zdravotním postižením.*

MPSV, 2015. *Praktické informace pro klienty ÚP ČR.* ISBN 978-80-7421-113-3.

MPSV ČR PREGNET, nedatováno. *Metodika standardů a postupů pracovní rehabilitace v praxi.*

PAVELKA, Tomáš, 2007. *Makroekonomie základní kurz.* ISBN 978-80-86175-58-4.

POTUŽÁKOVÁ, Zuzana, 2012. *Strukturální změny českého trhu práce a proměna sociálního modelu.* ISBN 978-80-86729-75-6.

POTUŽÁKOVÁ, Zuzana, 2013. *Český trh práce v evropském kontextu.* ISBN 978-80-7372-946-2.

PROCHÁZKOVÁ, Lucie, 2009. *Podpora osob se zdravotním postižením při integraci na trh práce.* ISBN 978-80-7392-094-4.

RYTMUS, 2005. *Souhrnná metodika podporovaného zaměstnávání.* ISBN 80-903598-0-9.

SLAŠŤANOVÁ, Denisa a Zuzana DURAJOVÁ, 2012. *Zaměstnávání lidí s postižením a transformace sociálních služeb.* ISBN 978-80-87414-08-8.

ŠROT, Karel a Pavel KŘÍŽ, 2006. *Utváření cen a rovnováhy na trzích výrobních faktorů.* *Masarykova Univerzita* [online] [vid. 2017-02-21]. Dostupné z: http://cgi.math.muni.cz/kriz/prevod_mikro/mikro12.html

ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEDOVÁ, 2007. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách.* ISBN 978-80-7367-313-0.

ÚPLNÉ ZNĚNÍ 1038/, 2014. *Úplné Znění Pracovně právní předpisy, zákon o zaměstnanosti, Úřady práce.* 2014.

ÚPLNÉ ZNĚNÍ 1067/, 2015. *Úplné znění Sociální zabezpečení.* 2015.

WALKER, Ian, 2013. *Výzkumné metody a statistika.* ISBN 978-80-247-3920-5.

Příloha A) doslovný přepis rozhovoru se sociální pracovníci

tazatel: „Tak já vlastně chci zjistit, jak vlastně PR funguje v praxi. Protože já už vlastně něco psala o teorii a jak to teda vlastně v té teorii funguje, já už jsem vlastně měla nějaké rozhovory s klienty a teď s vámi se jdu ptát, jak teda funguje ta pracovní rehabilitace v praxi.“

sociální pracovníce: Jedná se tedy o pracovní rehabilitaci, co poskytuje úřad práce nějak svým klientům, nebo jedná se...

T: „Jako obecně, to samozřejmě souvisí s dalšíma těma složkama, že jo jako sociální rehabilitací, a tak různě, ale tenhle výzkum je hlavně o tý pracovní, ale když vás napadne nějaký propojení s něčím, tak určitě, jako řekněte.“

S: (Souhlasné) „ehmm“

T: „Takže moje první otázka zní, jaké vlastně formy a služby má pracovní rehabilitace v praxi.“

S: Jako u nás v tý naší službě myslíte

T: (souhlasné) „Ehm“

S: „Eeee“ (...) formy a složky (přemýšlivě) (...) „no když to vztáhnou přímo na tu naši službu tak určitě jako pro toho klienta je důležitý abychom ho jako (.) musí být motivovanej, že jo takže vlastně nějaký základ musí, musí mít, že do tý práce chce jít. Myslíte konkrétně tu naši službu, že poskytujeme podporované zaměstnávání?“

T: „Co s těma klientama děláte vlastně?“

S: „Samozřejmě vycházíme z těch věcí z té motivace, jakou práci by chtěli, nebo co by je bavilo, nebo hledáme různě v zájmech, nebo i z toho vzdělání jaký mají a potom samozřejmě jsou různé věci co se tady učí. Napsat motivační dopis, jak se hledají inzeráty, jak zvládnout pohovor u zaměstnavatele a takový základní věci, než se nastoupí do tý práce. A potom je samozřejmě důležitá představa o tý práci, aby věděli co zvládnou, nezvládnou, a aby si takovou mohli udělat...jsou dobrý třeba exkurze, náhledy, nebo zkoušky práce, brigády, že jo, jak to tady teda nazvu. Vyzkoušet si to na pár dnů. Jo je to dobrý, nebo ne je to blbý. Tohle nedám. Že jo a to je možnost než se vůbec najde něco konkrétního, že jo.“

T: „Ehmm“

S: „Jestli se to teda jako týká toho, nevím“

T: „Já jsem to vlastně myslela taky tím směrem, že vlastně podle té struktury pracovní rehabilitace má nějakou poradenskou činnost, nějakou rekvalifikaci a teda tyhlety, jako složky a jestli to vlastně takhle funguje, jak je to napsaný na tom papíře. Jestli to takhle funguje i v praxi. Jestli to takový složky má a nebo nemá.“

S: „Jako určitě s tímhle pracujeme i s úřadem práce, že my vlastně pro ně poskytneme to poradenství, a to má vlastně tyhlety věci zjistit (.) jak je člověk motivovanej, co se pro to potřebuje třeba ještě naučit, aby si tu práci našel a samozřejmě zjišťujeme, že má nějaký dovednosti, který třeba by mohl ještě nějak zlepšit, nebo něco se nového naučit. Tak třeba dáváme ještě možnost nějakých rekvalifikačních kurzů, ale to většinou všechno přes úřad práce, pokud to jde že jo.“

T: „Takže se to vrací všechno zase k úřadu práce a ten třeba zase tu další složku, nebo formu nabídne?“

S: „Ano, ale stalo se, že oni jsou takový nepružní, alespoň tady v (město) takže se stalo, že vlastně i když ten člověk byl v pracovní rehabilitaci, my jsme jim poskytli poradenství, takže než došlo k tomu, že oni nám vlastně dají zakázku na zprostředkování zaměstnání tak my už jsme vlastně tu práci našli třeba jo“ (smích) „Takže je taky taková možnost jo“

T: „Takže vlastně v praxi se přeskočilo několik těch složek pracovní rehabilitace?“

S: „Ale ne vždycky to tak je jo. Ted' vlastně funguje spolupráce s úřadem práce, že vlastně poskytujeme to poradenství, většinou se jako dál nedostanem, nebo dostali jsme se párkrát, ale není to pravidlo vždycky, je to takové trošičku, (.) že každou zakázku dávají zvlášť, že to vlastně není jakoby komplexní, že by nám dali, tady máte třeba jednoho člověka udělejte s nima všechny tyhlety kroky až do konce od začátku poradenství až přes to zprostředkování až po to udržení práce, jakoby na tom pracovním místě.“

T: „Takže tak to není jo? Dávají každou zvlášť?“

S: My jsme to tady měli takhle, většinou máme zvlášť, že nejdřív je poradenství a potom, když se k tomu jako doberem, protože tam musí vždycky zasednout ta skupina, která se poradí (.) Ano půjde ten člověk do zaměstnání a potom zase je skupina. Ano půjde ten člověk do toho udržení na tom pracovním místě, takže jakoby, že každou zvlášť se zadává jako zakázka od úřadu práce, alespoň tady u nás.“

T: „Takže nějaká komplexnost? Toho, nebo to propojení toho?“

S: „Zatím teda nebylo“

S: „Myslím, že v Praze měli, ale to byl možná tak jeden příklad no“ (smích)

T: „Jak tedy funguje to propojení, že vlastně pracovní rehabilitace je víc složek s tou sociální rehabilitací a dalšíma těma složkama a organizacema, jak to teda funguje?“

S: „Eee no vlastně ta pracovní rehabilitace se vlastně se ty klienti učí spoustu nových věcí, takže je to vlastně i sociální rehabilitace, že si třeba přijdou do styku s různějma úřadama, s různějma lidma, naučí si spoustu věcí vyřídit i na tom pracovišti přijdou do kontaktu třeba s tím zaměstnavatelem, spolupracovníkama, takže v podstatě je to i zprostředkování nějaký tý (.) jako toho sociálního kontaktu, že jo.“

T: „A spíš jako z toho hlediska, že některé peníze se vyplácí různě? Jak to teda funguje, když jste vlastně říkala, že to zadává ÚP, nebo pak že je tam vlastně ta sociální rehabilitace? Že jakoby nerozumím moc tomu propojení, že vlastně, těch jednotlivých složek. Jak to vlastně do sebe zapadá?“

S: „Já myslím, že to jako koresponduje, že to je v podstatě, jako my poskytujeme sociální rehabilitaci, ale vlastně děláme to stejný, jako když dostaneme tu zakázku od úřadu práce, že tam je to nazvaný jako pracovní rehabilitace no (smích) Je to taky trošku o slovíčkaření, že tam se to jmenuje jako nástroj pracovní rehabilitace, ale v podstatě ten kontakt s tím sociálním jakoby prostředím jim zprostředkováváme i v rámci pracovní rehabilitace.“

T: „Takže se to vlastně prolíná?“

„Jojo. S tou sociální“

T: „Ehm. Jak byste vlastně celkově zhodnotila ten systém?“

S: „Já myslím, že by jako byl dobřej, kdybychom dostali jako, kdyby byla vypsána zakázka a celkově na všechny ty jednotlivý kroky a řekli by nám třeba máte na to rok nebo rok a půl zkuste projít všechno že jo“

T: (souhlasné) „Ehm“

S: „Že by se to povedlo, ale jako, že by bylo fajn, že by nebyli takový ty prostoje mezi tím, že teď vlastně skončila jedna fáze (.) Skupina se musí poradit, ten člověk půjde do nějaký další fáze (smích) pak zase třeba. Tady to bylo tak nastavený, třeba v jiných krajích to může fungovat jinak“

T: „Takže jakoby moc dlouho se tam čeká? Co se týče toho zhodnocení?“

S: „No protože na všechno jako mají ty úředníci třeba třicet dnů, že jo, nebo na vypracování takových těch zpráv, že jo takže vlastně, jako si myslím, kdyby to byla jedna zakázka, tak si myslím, že by to bylo vlastně jako i pro nás (...) ehm nevím jak to říct (.) více motivační (.) nevím jak to říct, jako to slovo. (hledá správné slovo)

T: „Jako komplexnější?“

S: „Jo určitě“ (úsmev)

T: „Ta definice je vlastně, že je to komplexní systém, že jo, když máte teoretickou definici, takže úplně v praxi to takhle komplexní to úplně není?“

S: „Tak ono může bejt, když vlastně ty jednotlivý fáze jakoby, by po sobě následovali, ale vlastně mezi tím, jak je to tady nastavený takhle, tak mezitím jsou prostoje, že jo. (...) jako někteří tím projdou, třeba tou nějakou rekvalifikací, nebo prací na zkoušku, nebo zprostředkováním zaměstnání, jako, že někdo tím opravdu jako projde, ale jako že vždycky mezitím se schází nějaká ta skupina, která zhodnotí. Ano vypíšeme další zakázku, nebo ne ten člověk už nepotřebuje, nebo se našlo něco dříve, tak už k tomu nedošlo, že jo.“

T: „Jasně no (.) My jsme vlastně mluvili o tom úřadu práce, jak vlastně funguje ta spolupráce? Nebo respektive s dalšíma třeba organizacema, protože vlastně spolupracujete se zaměstnavatelema, nějakým chráněným bydlením, teda chráněným zaměstnáváním“

S: „Jo no“

T: „Jak vlastně funguje ta spolupráce?“

S: „Já si myslím, že to je vlastně všechno o domluvě. Já si myslím, že tady máme docela vstřícného člověka na tu pracovní rehabilitaci, takže jakoby, i když vyjde návrh jako z naší strany, že by bylo fajn jako udělat pracovní diagnostiku, nebo teda ergodiagnostiku, nebo do toho poradenství, tak oni jsou do toho vstřícní to určitě jo a ty další fáze, jako že práce na zkoušku to proběhlo u pár klientů v té době jsem tady ještě nebyla, ale teda určitě vím, že něco proběhlo v tom Draku, to je taky chráněná dílna, takže myslím, že s nima se docela dobře no.“

T: „Jsou ještě nějaké další organizace, které to poskytují tady tu pracovní rehabilitaci, nebo o žádných nevíte?“

S: „To nevím, možná na ty další ehk fáze, teda na to poradenství, teda vlastně co se týče osob se zdravotním znevýhodněním. Jinak teda úřad práce možná komerční bude mít třeba pro dlouhodobě nezaměstnané.“

T: „Ono vlastně součástí pracovní rehabilitace je vlastně i rekvalifikace, tak jestli nějak spolupracujete třeba v rámci rekvalifikace, nebo něčeho dalšího?“

S: „To my rekvalifikaci, teda neposkytujem (.) My můžeme dát vlastně doporučení na nějaký kurz třeba, ale jestli úřad práce na to najde nějakou konkrétní firmu to už je teda na nich.“

T: „Jasně, takže, všechno jde zpátky na úřad práce a ty vlastně teda rozhodnou?“

S: „No protože my jim dáme doporučení po tom po té poradenské činnosti. Oni dostanou od nás nějaký vypracovaný závěr, k čemu jsme došli a co doporučujeme no.“

T: No (.) Možná se vám to bude zdát jako taková zvláštní otázka, ale jak vlastně vnímáte naplňování toho požadavku komplexnosti a srozumitelnosti pracovní rehabilitaci, protože to má být, nebo v teorii se píše, že to je vlastně komplexní jako systém, tak jak to vlastně vnímáte v praxi tenhle (.)?“

S: „No myšlenka jako určitě perfektní, ale praxe trochu zaostává. Není to sjednocený, co se týče třeba celý republiky, že každý kraj to má vlastně nastavený jinak a možná i každé úřad práce, že jo, jakoby není to úplně jednotný si myslím, že v tom mají jako si myslím, že by mohli (.), ale to zase vychází z úřadu práce jaký si nastaví teda fungování.“

T: „Takže pokud víte, tak každá krajská pobočka si to vlastně rozhoduje a má to trochu jinak?“

S: „Jo má to jinak ehmm , jako že zákon je úplně stejnej to jako, že jo, ale jako asi si myslím, že záleží na tom člověku, který konkrétně to má na starost jakým způsobem to jako realizuje.“

T: „Ehm a zeptám se ještě jakou si myslíte, že má vlastně roli klient v té pracovní rehabilitaci? Jsme se vlastně bavili o nějakém takovém. Úřad práce – organizace. Tak jakou roli má v tom celém ten klient?“

S: „Já myslím, že je to pro něj pozitivní. Z toho se dá jako spousta věcí vytěžit. Třeba tu ergodiagnosiku, protože my než se tady půl roku s tím klientem něco dovídáme, tak ta ergodiagnostika trvá třeba v té nemocnici, nebo na tom pracovišti, prostě pár dnů a máme z toho výstupy hned, protože prostě než bychom tady pohovorama různě prostě věci z nich tahali. A kolikrát ani věci se nedají zjistit jakoby. Hmm tady třeba tím rozhovorem, takže si myslím, že pro toho klienta je určitě přínos pozitivní to jo.“

T: „A co se týče toho jestli úřad práce nebo i další organizace naplňují tu, to co vlastně klient potřebují v té pracovní rehabilitaci, v tomhle tom smyslu. Jestli tam ten klient (...) Jestli se to podřizuje tomu co ten klient potřebuje, nebo se nastavějí pravidla a ten klient se musí podřídít tomu systému.“

S: „No určitě tam mají takovou roli, že je to povinnost, nebo teda když už podepíše, že do té rehabilitace půjde. Funguje tam jakože na jeho zodpovědnost, že se toho zúčastní a že teda bude plnit nějaké ty podmínky toho, který jsou jako nastavený z toho úřadu práce. Ale myslím, co si týče teda nás přímo, tak my vycházíme z toho, co ten klient chce. Je to poradenství o tom, prostě zjistit ty informace z něj a nabídnout mu možnosti co dál. Zjišťujeme to co on si přeje, jestli chce třeba pracovat na nějakém zlepšení a pro to hledáme třeba ty možnosti dalšího vzdělávání, nebo těch kurzů rekvalifikačních, nebo těch zkoušek práce, nebo něco takového. Takže jo je tam povinnost toho klienta, že už se musí podřídít, když už teda jako souhlasí, ale na druhou stranu vychází se z jeho potřeb. Z toho co si přeje. To je vlastně u nás takhle nastavený, jestli to mají takhle i jinak jinde v nějaké jiné organizaci to nevím.“

T: „A jak vnímáte vztah mezi teorií a praxí té pracovní rehabilitace? My už jsme se o tom už trošičku bavily.“

S: „Jojo“

T: „Ale jak to teda vnímáte tu teorii a praxi?“

S: „Teorie je jako vymyšlená super (smích) si myslím, že je to fakt dobrý nástroj jo, ale jako, že nevím jestli je nějaká konkrétní metodika, jsem se na to nezaměřovala, jak to ten úřad práce má dělat, ale jako že, jaké má takové nějaké informace, jak to funguje jakoby v každém kraji jinak. Asi je to na konkrétních těch pracovnících, jaký tomu dají vlastně směr, nebo jak to uchopí. Asi není teda nijak řečeno, že musíte dát tu zakázku jednomu subjektu, nebo si to teda rozhodnout jinak.“

T: „Takže když je třeba nějaká teorie, takže můžete poskytnout nějakou tu formu i bez úřadu práce, nebo je to teda tak, že musíte tomu...“

S: „Spíš je to teda tak, že většinou jde o to poradenství a z toho je nějaký výstup a ten člověk, když nedojde hned k té zakázce další, tak může u nás zůstat a funguje dál jakoby s tím hledáním práce. Protože naše služba je přímo napsaná jako sociální rehabilitace, takže jakoby přechází do té sociální rehabilitace a jakoby spolupracujeme dál. Že se nemusí tohle ukončit a ten člověk

vlastně spolupracuje dál. Že bychom teď skončili, protože přes úřad práce to teď nemůže jít dál, nebo je nějaký zdržení. Takže u nás to může jít dál.“

T: Ehm Takže se to akorát změní, že to není pracovní, ale ale je to sociální?“

S: „Ehm jo jako v podstatě ten klient tady u nás podepisuje u nás tu smlouvu, že to je pořád ta sociální rehabilitace s tím sociálním prostředí, takže ten nástroj co se jmenuje pracovní rehabilitace je přes úřad práce. Je to pořád ta práce kterou vlastně děláme tady ať už přijde klient přes úřad práce, nebo přijde z domu“

T: „Ehm, když přijde klient k vám jako, když přijde prostě z ulice tak vy ho stejně pošlete ať jde na úřad práce jde si dát žádost?“

S: „Nene nemusí nemusí to bejt tak. Pokud vidíme ten potenciál, že nám ten úřad práce v tom může nějak jakoby pomoci, tak je to možnost určitě, ale jakoby pokud ten klient sám nechce tak nemusí, prostě vstupuje do naší služby, aniž by šel přes úřad práce.“

T: „Ale vstupuje tedy do té sociální rehabilitace, ne do té pracovní.“

S: „Jo do sociální ehm. Jinak by musel teda jít přes tu žádost“

T: „Zeptám se vás, jaké změny byste navrhla, máte nějaké, co jste si v praxi už všimla. Něco je jako nějak jinak, než si myslíte, že by mělo být?“

S: „No (.) jako bylo by fajn, kdyby to jako udělali, jako komplexní nabídku, alespoň jako na vyzkoušení, třeba by se zjistilo, že to tak nejde, že jo, ale že by bylo fajn, kdyby nějakého člověka prostě udělali jako komplexní nabídku, ne jenom po těch částech, že nejdřív půjde poradenství, pak třeba nějaká zkouška práce, pak nevím zprostředkování, ale že by třeba udělali nabídku na všechno na nějakou dobu. Na rok, nebo rok a půl to záleží na nich, že jo nebo na domluvě a třeba bysme to zkusili komplexně jednou, ale musí to vycházet z toho úřadu práce, že třeba k tomu naberou odvalu, nebo nevím jestli to třeba takhle mají určené metodicky to nevím.“

T: „Že se jako vždycky musí někdo poradit, že tam jsou moc dlouhé pauzy, jestli vám rozumím správně?“

S: „No spíš, že tam každou fází mají jako zvlášť jako zakázku zadávají veřejnou. Takže je nejdřív zakázka na poradenství, když to poradenství skončí sejde se ta skupina. Jako na úřadě práce. Řeknou si fajn máme z toho výstup, že ten člověk potřebuje rekvalifikační kurz, tak jako na té skupině se domluví, potřebuje, jdeme do toho. Vypíše se ta veřejná zakázka (smích) vypíše

se ten kurz, pak se někdo přihlásí, pak zas proběhne ten kurz, pak je třeba zase výstup z toho, že pak by bylo fajn teda to zprostředkování zaměstnání, takže se sejde ta skupina, že jo a ono to není ze dne na den. Ta skupina se schází třeba, sejde jednou za čtvrt roku, nebo za dva měsíce, takže prostě tak to je, že jo. Teď jsme měli třeba klienta, který přišel z domu, ale je veden na úřadu práce, takže jsme mu teda doporučili tuto možnost, tak teda podepsal tu žádost o pracovní rehabilitaci a ta skupina teďko bude až někdy na konci března, takž je vlastně měsíc mezi tím, než on podepsal a tím, než bude ta skupina. Tam se teda rozhodne, ž se vypíše ta veřejná zakázka, do té se třeba přihlásíme. A jakoby je měsíc mezi tím, než on to podepsal a tím, než se k té pracovní rehabilitaci dostane. A takhle to je teda s každou zakázkou.“

T: „A ta pracovní skupina si myslíte, že je (nedokončená věta)

S: „No v to je pracovní skupina. Myslím, že naše paní ředitelka je taky v tom, že jako, že vypíšeme zakázku na poradenskou činnost, nebo na něco dalšího.“

T: „A myslíte si, že je účelná ta pracovní skupina, když jste teda říkala, že to může ty věci zdržovat, jestli to má teda alespoň smysl?“

S: „Tak určitě jo. To jo, tam jsou zase lidé z různého odvětví. Víc hlav víc ví. Víc pohledů. To jakoby smysl má, ale je to zase taková věc, že oni se třeba neschází každý týden. Jako to zdržení tam vždycky nějaký je.“

T: „Tak teď teda přistoupíme ještě k poslednímu bodu, ať nezdržujeme kolegyně. Takže jaký význam se domníváte, že má rehabilitace pro vaše klienty?“

S: No určitě pozitivní. Můžou jít do tý ergodiagnostiky. Tam se dozvedí, třeba omezení, protože často třeba ta představa, kterou mají je jakoby úplně jiná než to co můžou dělat, takže to myslím, že je docela fajn taky.“

T: „Ehm jak teda konkrétní význam. Co jim to může dát? (.) Těm klientům?“

S: „Jo (.) tak třeba můžou zjistit jaká práce by pro ně byla dobrá a my zase zjistíme, na jakou práci by se třeba hodili. Můžou se naučit spoustu věcí. Jako hledat ty inzeráty, napsat si životopis, spoustu nových dovedností se naučit i v rámci toho prostě poradenství.“

T: „Jaký cíl si myslíte, že by ta pracovní rehabilitace měla splňovat?“

S: „No tak cílem určitě je, aby si ten člověk něco nového naučil. Získal nějaké dovednosti, jakoby v rámci aby se naučil tu práci si najít. Příště když dojde k nějaké změně, nebo něco. Určitě by to teda mělo směřovat, aby si našel vůbec to pracovní místo.“

T: „Myslíte si, že už může být cíl, když si najde na chráněném trhu, nebo ten otevřený?“

S: „No teda my, že preferujeme ten otevřený trh, ale jako že já si myslím, že ta pracovní rehabilitace nemusí být vůbec směřovaná jenom na ten otevřený trh, ale že prostě každý člověk prostě nemá možnost se na tom otevřeném trhu nějak realizovat, že jo, takže i ten chráněný pro něco dobrého určitě.“ (úsměv)

T: „Myslíte, že pracovní rehabilitace splňuje teda ty cíle, co si jako dává za cíl?“

S: „Já myslím, že určitě jako. Asi jo. Jestli se to povede to už je druhá věc. Zkoušet se to musí. Prostě je to nástroj a buď se to povede nebo ne. Není to určitě stoprocentní, že se vždycky povede to zaměstnání najít, nebo udržet, nebo něco. Ale jako nástroj je to fajn myslím.“

T: „A ještě teda poslední otázka. Jak vnímáte posun těch klientů v průběhu té pracovní rehabilitace?“

S: Jo já si myslím, že pokud jako ten člověk je motivovaný k tomu, aby se naučil něco nového a třeba se někam posunul, tak si myslím, že je to pro něj, jako opravdu dobrý. Takhle, když jsou na úřadu práce nic se s nima nedělá, třeba stagnují, ztrácejí motivaci. Takhle si myslím, že je to víc takové ehm aktivní jako, že to aktivizuje toho člověka, že se něco děje, že prostě není jenom ehm. Dneska jste přišel, nemáte žádnou nabídku, přijďte zase za měsíc jo. Že prostě se s nima něco děje (smích), že je to určitě pozitivní pro ně.“

T: „Takže vnímáte teda nějaké ty kroky toho klienta jsou vidět. Ten Progres?“

S: „Jo taky, že se naučí spoustu věcí.“

T: „Vnímáte ten posun?“

S: „Jojo“

T: „Podívám se, jestli jsem něco nezapomněla (.) Ne vypadá to, že (.) Ale moc vám děkuji, že jste mi ten rozhovor dala. Moc mi to pomohlo.“

Příloha B) Základní poučení účastníka pracovní rehabilitace

ÚŘAD PRÁCE ČR

Základní poučení účastníka pracovní rehabilitace

Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů, umožňuje zařazení osoby se zdravotním postižením na pracovní rehabilitaci. Na pracovní rehabilitaci může být na základě doporučení ošetřujícího lékaře zařazena i fyzická osoba, která je uznána za dočasně neschopnou práce a předpokládá se, že bude uznána osobou se zdravotním postižením. Na doporučení okresní správy sociálního zabezpečení vydaného v rámci kontrolní lékařské prohlídky též fyzická osoba, která přestala být invalidní. Dále též fyzická osoba, které byla odejmuta invalidita v posledních 12 měsících.

Pracovní rehabilitace je souvislá činnost zaměřená na získání a udržení vhodného zaměstnání osoby se zdravotním postižením. Uskutečňuje se na základě individuálního plánu pracovní rehabilitace, který v součinnosti s osobou se zdravotním postižením sestavuje Úřad práce ČR (dále jen „Úřad práce“).

Pracovní rehabilitaci zabezpečuje krajská pobočka Úřadu práce místně příslušná podle bydliště osoby se zdravotním postižením, a to na základě její žádosti. Náklady spojené s pracovní rehabilitací hradí Úřad práce.

Pracovní rehabilitace zahrnuje zejména

- poradenskou činnost zaměřenou na volbu povolání, volbu zaměstnání nebo jiné výtěžné činnosti,
- teoretickou a praktickou přípravu pro zaměstnání nebo jinou výtěžnou činnost,
- činnost zaměřenou na zprostředkování, udržení a změnu zaměstnání nebo změnu povolání,
- vytváření vhodných podmínek pro výkon zaměstnání nebo jiné výtěžné činnosti.

Teoretická a praktická příprava pro zaměstnání nebo jinou výtěžnou činnost zahrnuje

- **přípravu na budoucí povolání** podle zvláštních právních předpisů (zahrnuje poradenství pro volbu povolání a aktivity, které účastníkovi pracovní rehabilitace pomohou při výběru budoucího povolání - zejména testy k volbě povolání, informace o studiu a informace o uplatnění po absolvování studia),
- **přípravu k práci** (činnost směřující k zapracování osoby se zdravotním postižením na vhodné pracovní místo a k získání znalostí, dovedností a návyků nutných pro výkon zvoleného zaměstnání nebo jiné výtěžné činnosti; příprava trvá nejdéle 24 měsíců a může probíhat u zaměstnavatele osoby se zdravotním postižením, na chráněných pracovních místech právnických nebo fyzických osob nebo ve vzdělávacích zařízeních),
- **specializované rekvalifikační kurzy.**

Příprava k práci a rekvalifikace se uskutečňují na základě dohod, které uzavírá Úřad práce s účastníkem pracovní rehabilitace. Po dobu účasti na přípravě k práci a po dobu konání rekvalifikace náleží účastníkovi pracovní rehabilitace podpora při rekvalifikaci, pokud nepobírá dávky nemocenského pojištění, starobní důchod nebo mzdu nebo náhradu mzdy (platu). V případě, že účastník pracovní rehabilitace bez vážných důvodů nedokončí rekvalifikaci nebo odmítne nastoupit do vhodného zaměstnání odpovídajícího nově získané kvalifikaci, je povinen uhradit náklady vynaložené Úřadem práce na zajištění rekvalifikace.

Úřad práce hradí účastníkovi pracovní rehabilitace náklady spojené s prováděním pracovní rehabilitace, tj.:

- prokázané jízdní výdaje z místa bydliště do místa konání pracovní rehabilitace a zpět,
- prokázané výdaje na ubytování po dobu pracovní rehabilitace, pokud se koná mimo obec bydliště účastníka pracovní rehabilitace (maximálně však do výše 1 000 Kč na den),
- stravné ve dnech účasti na pracovní rehabilitaci, pokud se koná mimo obec bydliště účastníka pracovní rehabilitace (ve výši stanovené podle zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů),
- pojištění pro případ škody způsobené účastníkem pracovní rehabilitace v rámci pracovní rehabilitace, popř. další pojištění spojené s pracovní rehabilitací v zahraničí.

Formuláře žádostí, potvrzení a ostatních dokladů naleznete na internetové adrese <http://portal.mpsv.cz/forms> nebo si je vyzvednete na pracovišti Úřadu práce ČR. Na toto pracoviště se také obraťte, pokud budete mít při vyplňování pochybnosti.

Platnost tiskopisu od 1.1.2012

12 01 01 891